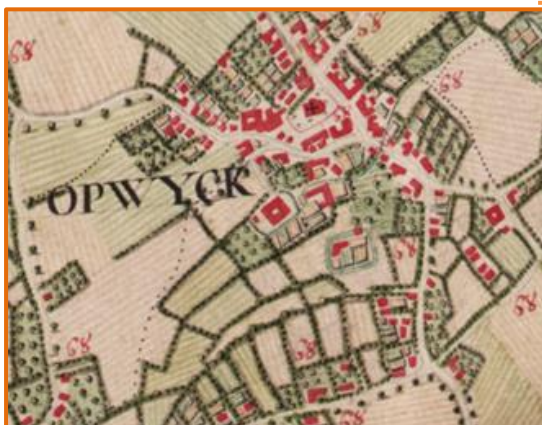

ARCHEOLOGIENOTA OPWIJK – BORCHTSITE

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN,
E. DIRIX, G. VERBEELEN,
ANNELIEN SYS, E. AUDENAERT & N. PIL

JUNI 2017

Titel

Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Opwijk – Borchtsite

Auteur(s)

Jan Claesen, Ben Van Genechten, Giel Verbeelen, Nathalie Pil,
Evelien Dirix, Evelien Audenaert en Annelien Sys

Opdrachtgever

Gemeente Opwijk
Marktstraat 55
1745 Opwijk

Projectnummer

2017E142

Plaats en datum

Kortenaken, 19 juni 2017

Reeks en nummer

ARCHEBO rapport 2017E142
ISSN 2034-5615

© 2017 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	<i>Algemeen</i>	<i>4</i>
1.2	<i>Beschrijving onderzoeksopdracht</i>	<i>4</i>
1.3	<i>Doelstellingen</i>	<i>7</i>
1.4	<i>Onderzoeksvragen</i>	<i>7</i>
2	Huidige & toekomstige situatie	8
2.1	<i>Huidige situatie</i>	<i>8</i>
2.2	<i>Toekomstige situatie</i>	<i>9</i>
3	Bureauonderzoek	11
3.1	<i>Landschappelijke & bodemkundige situering</i>	<i>11</i>
3.2	<i>Archeologische en erfgoedkundige data</i>	<i>19</i>
3.3	<i>Historiek en cartografische bronnen</i>	<i>27</i>
3.4	<i>Archeologische verwachting</i>	<i>39</i>
4	Resultaten bureauonderzoek	41
4.1	<i>Algemeen</i>	<i>41</i>
4.2	<i>Beantwoording onderzoeksvragen</i>	<i>41</i>
4.3	<i>Samenvatting / assessment bureauonderzoek</i>	<i>42</i>
4.4	<i>Programma van maatregelen</i>	<i>44</i>
5	Bibliografie	45
6	Figurenlijst.....	46
7	Plannenlijst.....	48

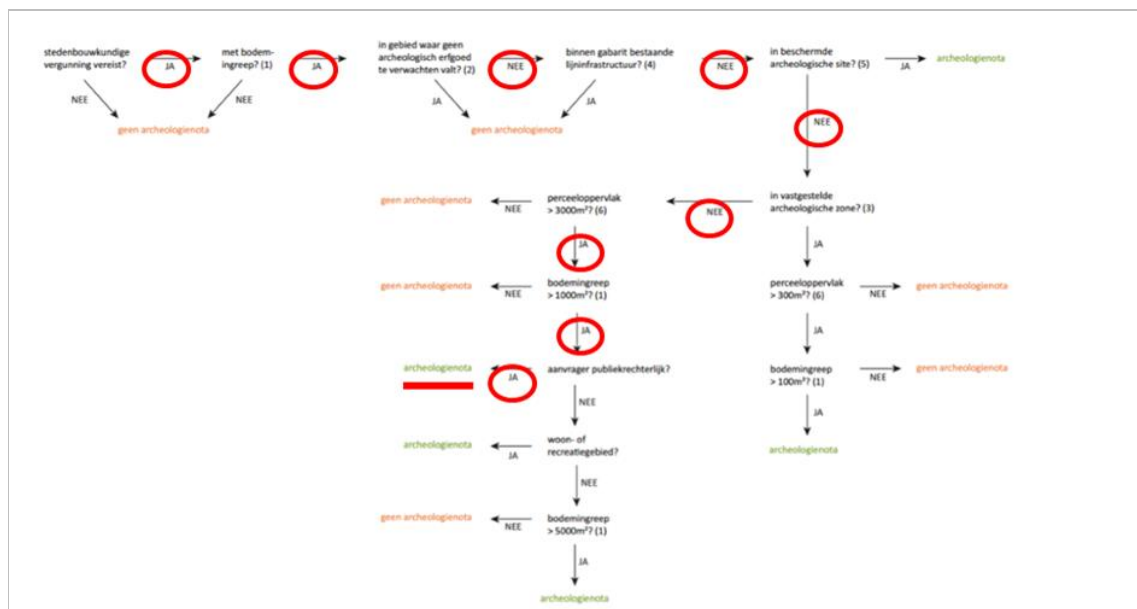
1 INLEIDING

1.1 ALGEMEEN

Bij het aanvragen van een stedenbouwkundige vergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een stedenbouwkundige aanvraag is afhankelijk van een aantal criteria :

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen

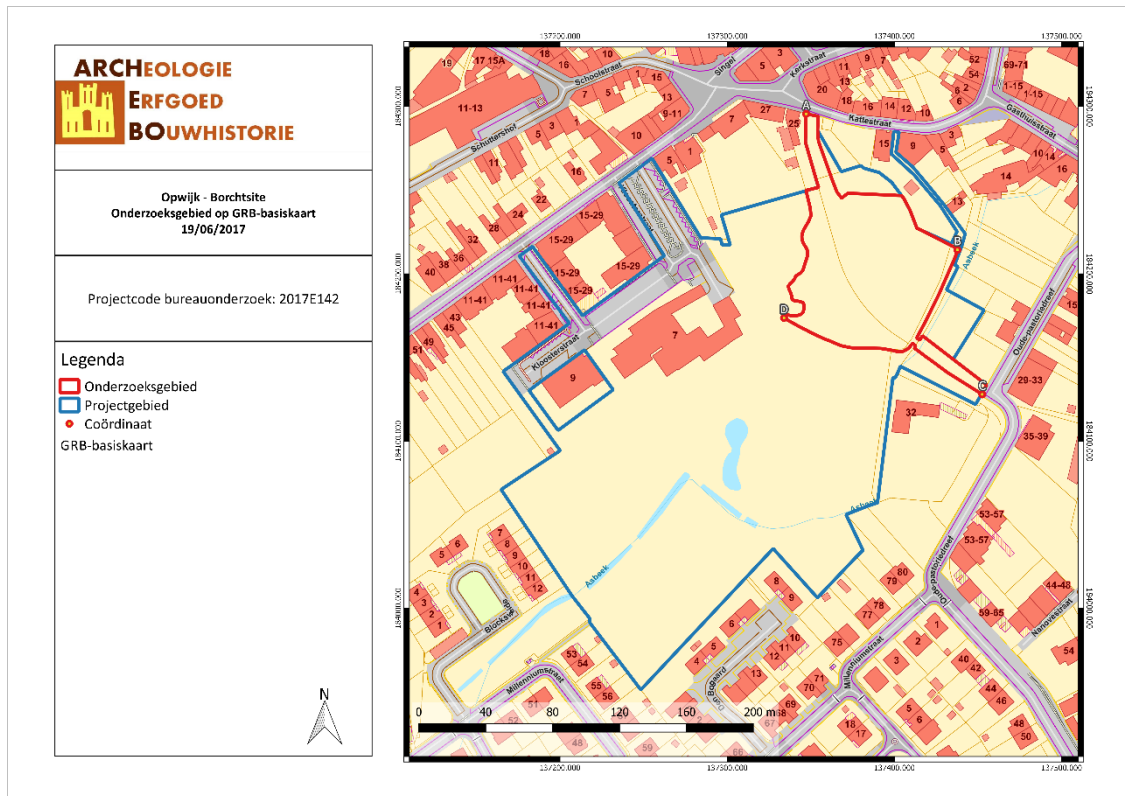
1.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPDRACHT

Naar aanleiding van een aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning heeft ARCHEBO bvba in opdracht van de gemeente Opwijk een archeologienota opgemaakt voor de realisatie van parkeergelegenheden en een skatepark. De toegang tot het terrein is gelegen aan de Kattestraat nabij huisnummer 25. Voorliggende archeologienota bevat enkel een bureauonderzoek.

Aangezien de aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning pas na 1 juni 2016 werd ingediend, is een archeologienota evenwel vereist, zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet (art. 5.4.1, 5.4.2, 5.4.8 en 5.4.9). Het bureauonderzoek werd uitgevoerd in juni 2017 onder leiding van erkend archeoloog Jan Claesen. Contactpersoon bij de opdrachtgever, gemeente Opwijk, was projectleider Riet Reinehr van D+A architecten. In de onderhavige archeologienota worden de locatie van het terrein en de reeds uitgevoerde werken geanalyseerd. Deze informatie wordt samen met de resultaten van een archeologisch bureauonderzoek bestudeerd.

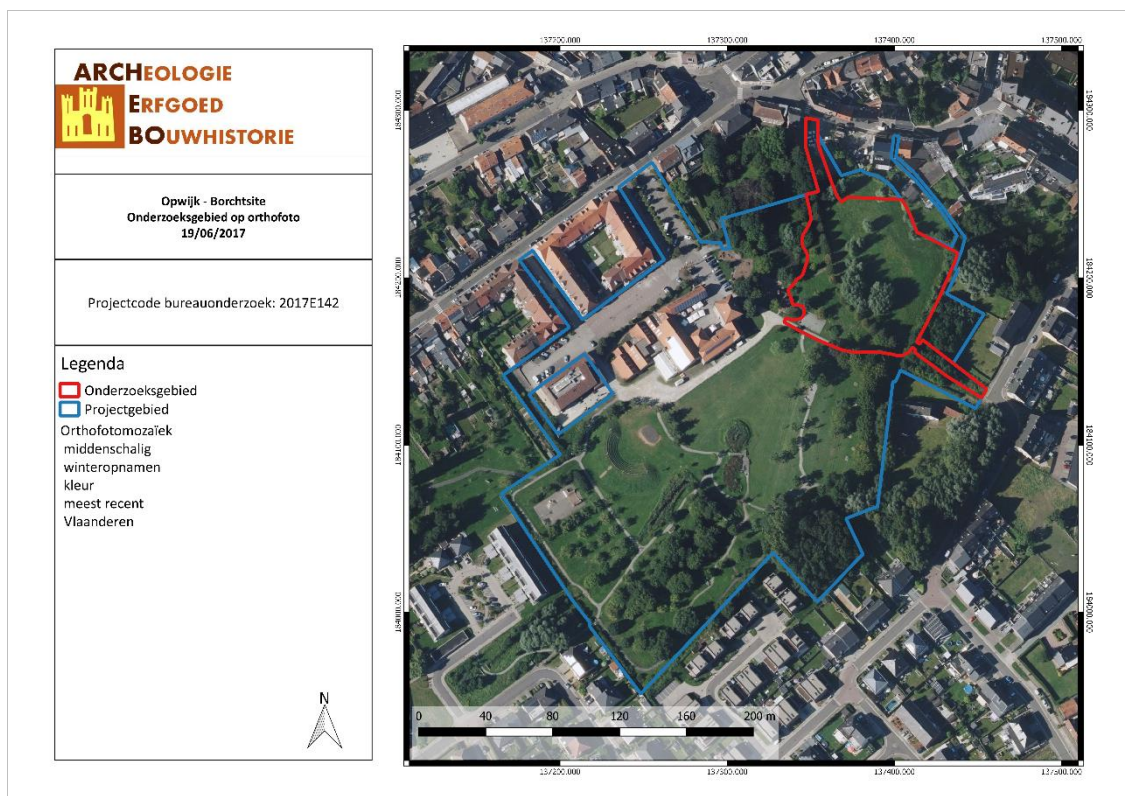
Administratieve fiche	
Naam site:	Opwijk – Borchtsite
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem
Ligging:	Toegang via de Kattestraat nr. 25, Opwijk
Kadaster:	Afdeling 1, sectie B: perceel 398/G; 567/D; 559/V; 378/C
Coördinaten (zie hoofdstuk 1.2):	A X 137347,188602503
	Y 184295,571848893
	B X 137437,638796912
	Y 184214,293557936
	C X 137452,505946657
	Y 184127,909098261
	D X 137333,945180482
	Y 184173,576223725
Opdrachtgever:	Gemeente Opwijk
Uitvoerder:	ARCHEBO bvba
Projectcode bureauonderzoek:	2017E142
Projectleiding:	Jan Claesen
Erkenningsnummer projectleiding:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014
Bewaarplaats archief:	ARCHEBO bvba (tijdelijk)
Grootte projectgebied:	Ca. 52 336,6 m ²
Grootte onderzoeksgebied:	Ca. 7 724 m ²
Uitvoeringsperiode:	2017
Reden van de ingreep	Aanvraag stedenbouwkundige vergunning voor de realisatie van parkeergelegenheid en een skatepark
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein, de geplande werken en impact op het bodemarchief
Termen Thesauri:	Bureauonderzoek, verstoring, ...

De onderstaande GRB-kadasterkaart en de orthofoto, daterend van 2016, tonen het onderzoeksgebied op de meest recent beschikbare kaarten en luchtfoto's.

OPBO/17/06/19/1 - Digitale aanmaak

Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2017)

OPBO/17/06/19/2 - Digitale aanmaak

Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017)

1.3 DOELSTELLINGEN

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het onderzoeksgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Deze archeologienota dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed en nadien bij de aanvraag voor de bouwvergunning gevoegd te worden.

1.3.1 Randvoorwaarden

De bomen dienen eerst gerooid te worden tot het maaiveldniveau, de stronken dienen aanwezig te blijven.

1.4 ONDERZOEKSVRAGEN

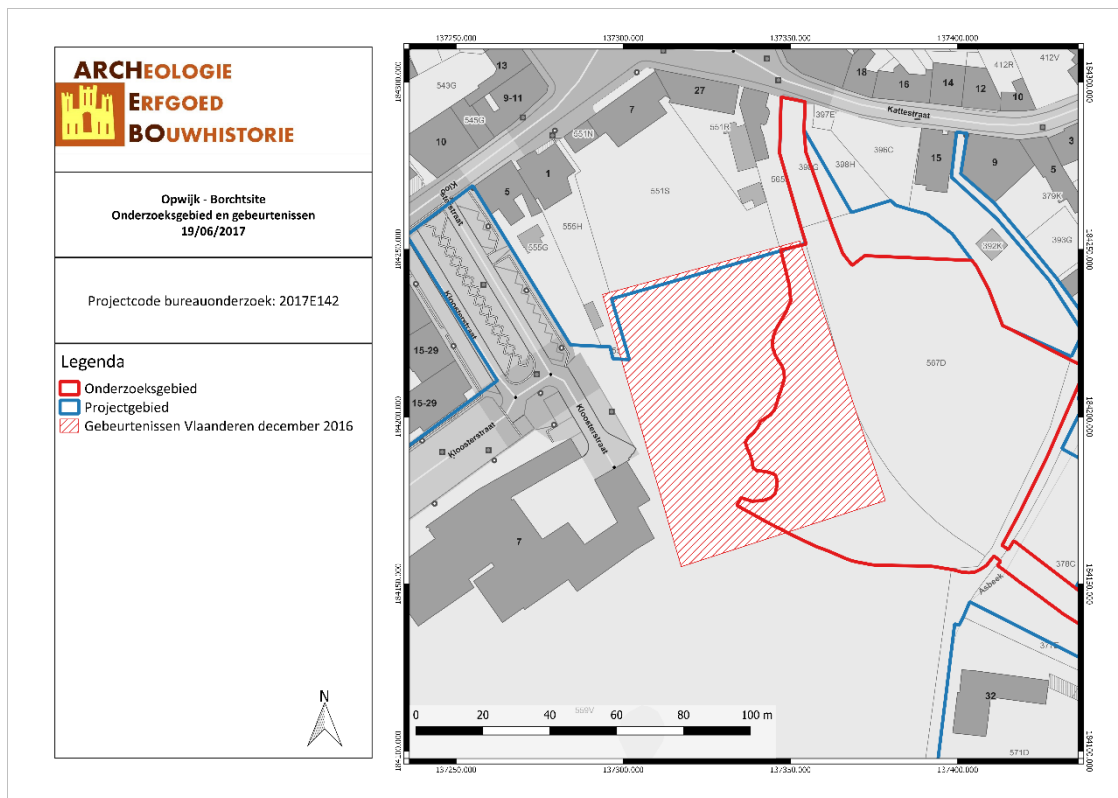
Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het onderzoeksgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

2 HUIDIGE & TOEKOMSTIGE SITUATIE

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het onderzoeksgebied, van ca. 7 724 m², maakt deel uit van een projectgebied van ca. 52 336,60 m². Zoals te zien is op de orthofoto van 2016 is het terrein onbebouwd, maar staan er wel bomen op het terrein. Verder is er in het zuiden van het gebied een verharding aanwezig. Ten noorden is een parking gelegen, de bodem is met kiezelstenen bedekt. Een deel van de bomen dienen behouden te blijven. Het projectgebied bevindt zich gedeeltelijk in een gebied waar, sinds 17 maart 2017, geen archeologisch erfgoed te verwachten valt (zie rood gearceerde zone).¹ In september 2005 is op deze locatie een prospectie met ingreep in de bodem gebeurd. Hieruit werd geconcludeerd, volgend de CAI, dat het om een verstoorte en uitgegraven leemput gaat dat werd opgevuld met afval.² Er zijn evenwel geen dossiernummers weergegeven (het staat aangegeven met een "?"), bijgevolg is het niet mogelijk het dossier te raadplegen en zo de correcte locatie van de verstoring te consulteren. Cartografisch onderzoek heeft aangetoond dat er een constructie aanwezig was op het terrein tot midden 20ste eeuw (cfr. infra). Mogelijk bevinden zich nog fundamente van deze constructie op het terrein.

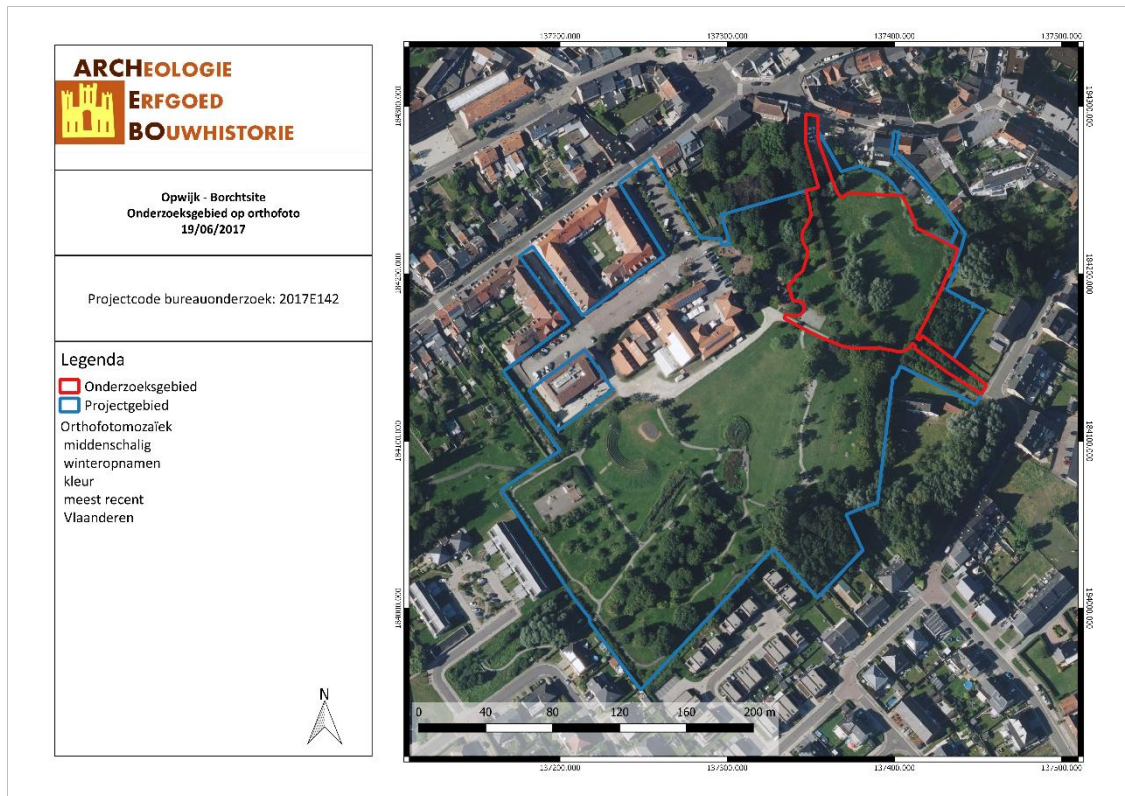

OPBO/17/06/19/3 - Digitale aanmaak

Figuur 4: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017)

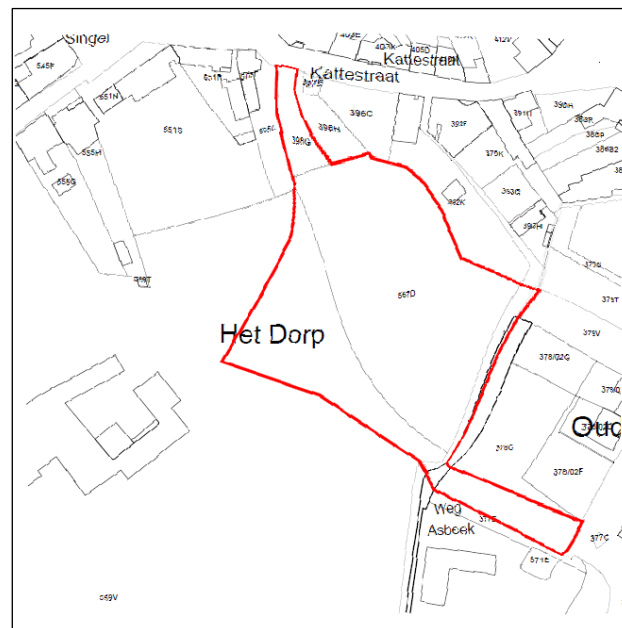
¹ "Geoportaal | Onroerend Erfgoed", geraadpleegd 20 juni 2017, <https://geo.onroerenderfgoed.be/#zoom=15&lat=6592317.6018166505&lon=456933.389117382>.

² "CAI Databank, gebeurtenissen | Onroerend Erfgoed", geraadpleegd 10 februari 2017, <https://cai.onroerenderfgoed.be/>.

OPBO/17/06/19/4 - Digitale aanmaak

Figuur 5: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017)

Figuur 6: Weergave ontwerp Borchtsite (D+A consult studie bureau)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

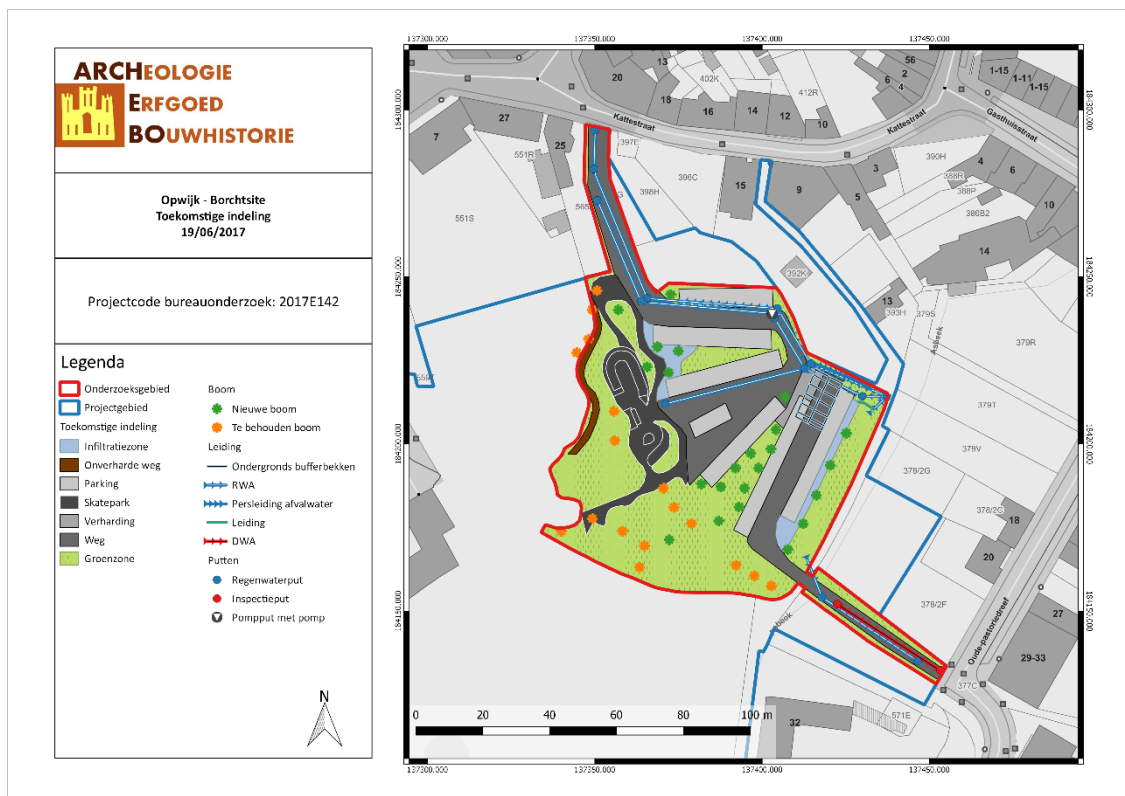
Op het onderzoeksterrein zal door de opdrachtgever een parking en een skatepark aangelegd worden. De parking wordt aangelegd in betonverharding, hierbij dient eveneens ook rekening gehouden te worden met de aanleg van wadi-systemen, ondergrondse riolering (met een maximum diepte van 4 meter, ter hoogte van pompput R7) en het opentrekken van de bestaande ingebuisde gracht.

De bouw van deze structuren gaan gepaard met graafwerken waardoor het bodemarchief verstoord zal worden. De bestaande bomen, in het grijs gearceerd, dienen deels te blijven staan en deels gerooid te

worden. Verder zullen eveneens nieuwe bomen, in het zwart weergegeven, aangeplant worden. Onder de wegenissen worden bufferbekken en regenwaterputten voorzien.

Figuur 7: Weergave nieuw plan (D+A consult studiebureau, 2017)

OPBO/17/06/19/5 - Digitale aanmaak

Figuur 8: Situering van het onderzoeksgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2017)

3 BUREAUONDERZOEK

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

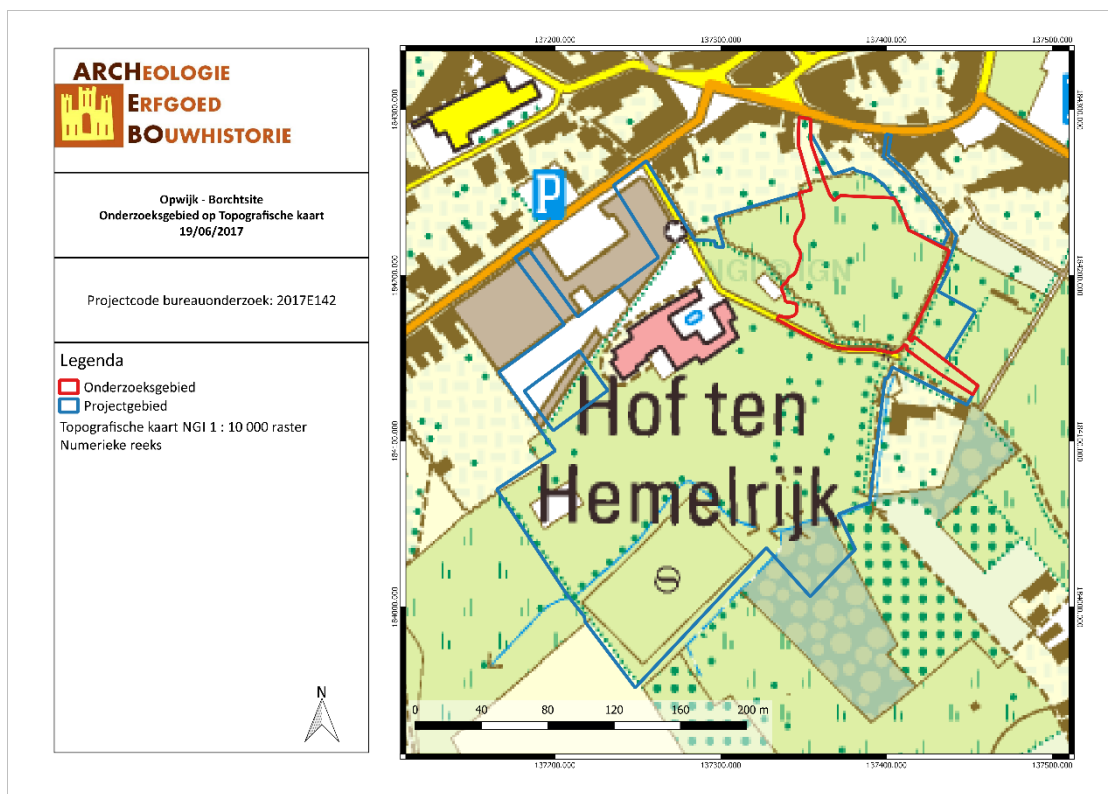
De gebruikte kaarten werden in gegeoreferende vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplott om de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

3.1 LANDSCHAPPELIJKE & BODEMKUNDIGE SITUERING

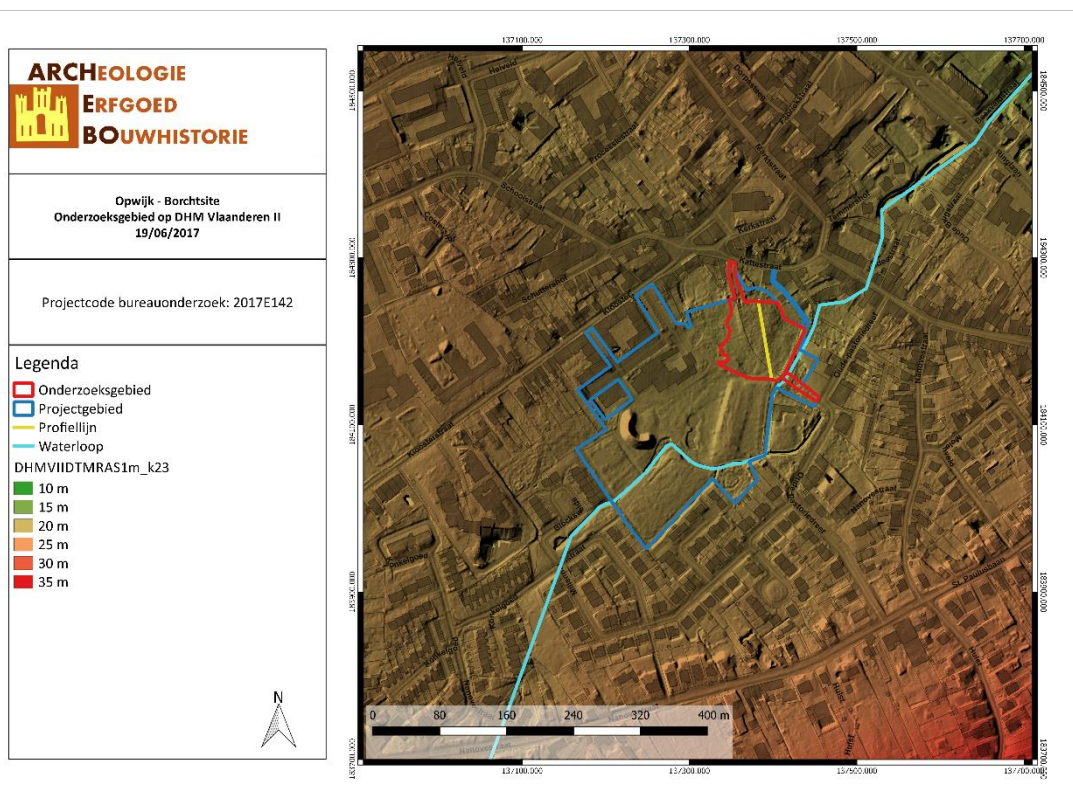
3.1.1 Topografische situering

Het projectgebied is gelegen in de gemeente Opwijk, in de Belgische provincie Vlaams-Brabant. Het onderzoeksgebied is gelegen tussen de Kattestraat, met toegang ter hoogte van huisnummer 25, en de Oude-Pastoriedreef. Ten zuiden en ten westen van het onderzoeksproject bevindt zich een park dat deel uitmaakt van het complex 'Hof ten Hemelrijk'. Dit gebied is gesitueerd op 3 km ten noordwesten van Merchtem, 5,5 km ten zuidoosten van Lebbeke en 10 km ten noordoosten van Aalst.

Op basis van het N-Z georiënteerde hoogteprofiel kan men vaststellen dat het terrein tussen de 19,5 en 20 meter boven zeeniveau is gelegen.

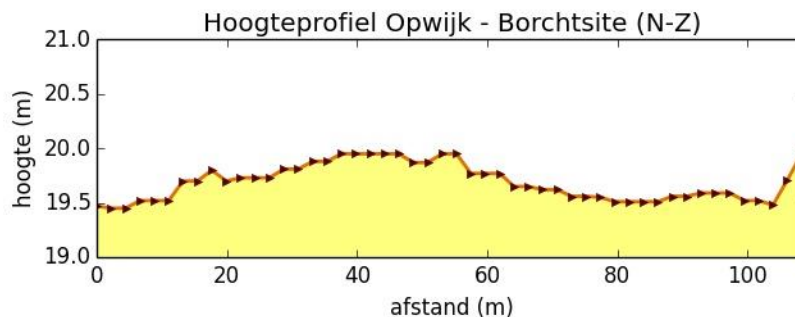

Figuur 9: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2017).

OPBO/17/06/19/7 - Digitale aanmaak

Figuur 10: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2017).

Figuur 11: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in N-Z richting (Geopunt, 2017).

3.1.2 Geologie & landschap

3.1.2.1 Fysisch geografisch

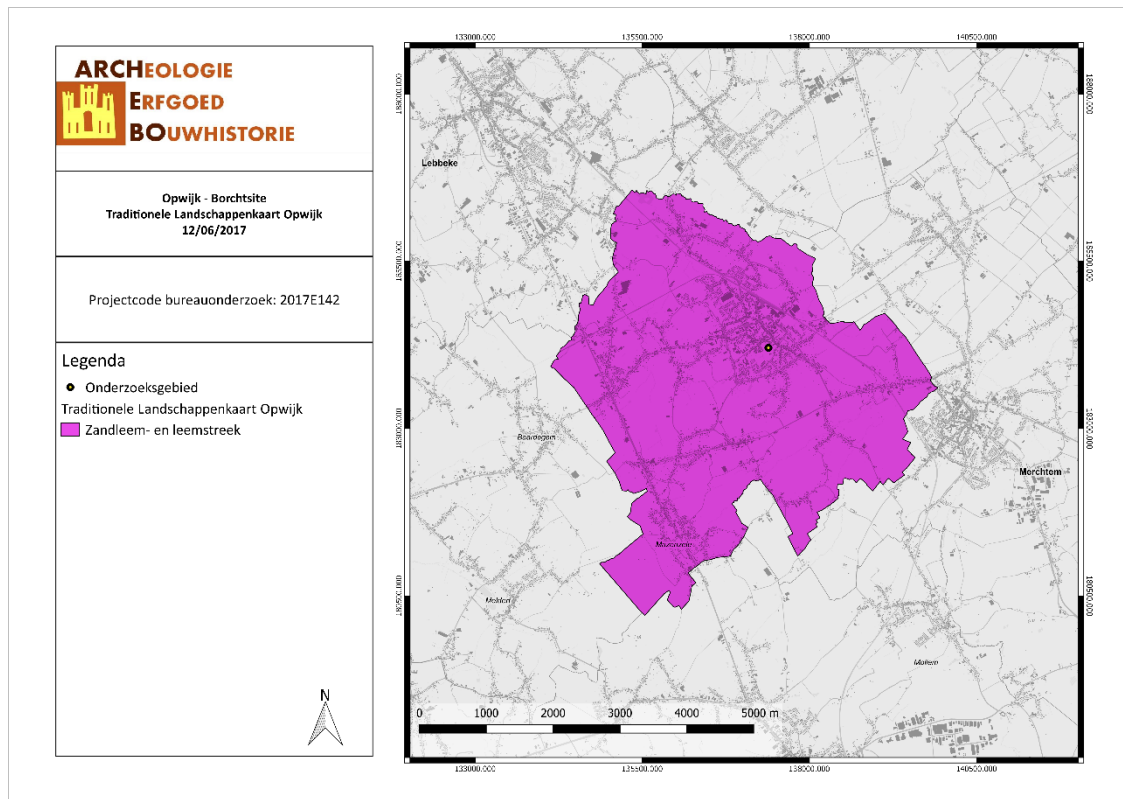
Het projectgebied is, volgens de Traditionele Landschappenkaart, gekarteerd in de zandleemstreek- en leemstreek.

In dit landschap rijzen langgerekte heuvels van noord naar zuid.³ Deze streek behoort tot de sub eenheid 'Rubensland' en situeert zich in de uiterste oostelijke uitloper hiervan. Het landschap heeft een golvende topografie en kent een sterk verstedelijkt weefsel en insnijding door (gebundelde) infrastructuur. De open ruimtes zijn sterk versnipperd en onregelmatig met verschillende omvang. De

³ "Plattelandswijzer - De Zandleemstreek", geraadpleegd 20 juni 2017, <http://plattelandswijzer.nettools.be/default.aspx?PagId=678>.

gerichte vergezichten zijn beperkt in aantal en worden topografisch bepaald en begrensd door reliëf, bebouwing en vegetatie. De kleine landschapselementen zijn geïsoleerd en weinig herkenbaar.⁴

Door het onderzoeksproject stroomt de Asbeek.

OPBO/17/06/19/8 - Digitale aanmaak

Figuur 12: Opwijk aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2017)

3.1.2.2 Paleogeen & neogeen (Tertiair)

Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen bevindt het onderzoeksterrein zich grotendeels binnen de Formatie van Lede. Deze ondergrond bestaat uit lichtgrijs fijn zand, soms kalksteenbanken. Het is kalkhoudend, fossielhoudend (*Nummulites variolarius*) met soms glauconiethoudend basisgrind.⁵ De formatie bestaat uit ondiep-mariene kalk en glauconiethoudend fijn zand, afgezet in de zee die het noorden en midden van België bedekte tijdens het Eoceen (Lutetien). De formatie van Lede hoort tot de groep van de Zenne. Het belangrijkste lithologisch kenmerk bestaat uit zand.⁶ De Formatie van Lede komt tamelijk verspreid in het karteringsgebied voor. Ze grenst enerzijds aan de Formatie van Brussel in het zuidoosten en anderzijds aan de Formatie van Gent in het westen. Daarenboven neemt deze Formatie nog een strook in ten zuiden van Dendermonde.⁷

Daarnaast ligt het gebied gedeeltelijk op het Lid van Wemmel. Deze wordt gekenmerkt door grijs tot groen fijn zand, met kleioudend en glauconiethoudende basisgordel met *Nummulites wemmelensis*.⁸

⁴ "PR0752-def.pdf", 140, geraadpleegd 20 juni 2017, <https://www.milieuinfo.be/dms/d/d/workspace/SpacesStore/cdb446c3-cddc-4d87-a8ca-4846905d2fa0/PR0752-def.pdf>.

⁵ "Geopunt Vlaanderen", geraadpleegd 20 juni 2017, <http://www.geopunt.be/>.

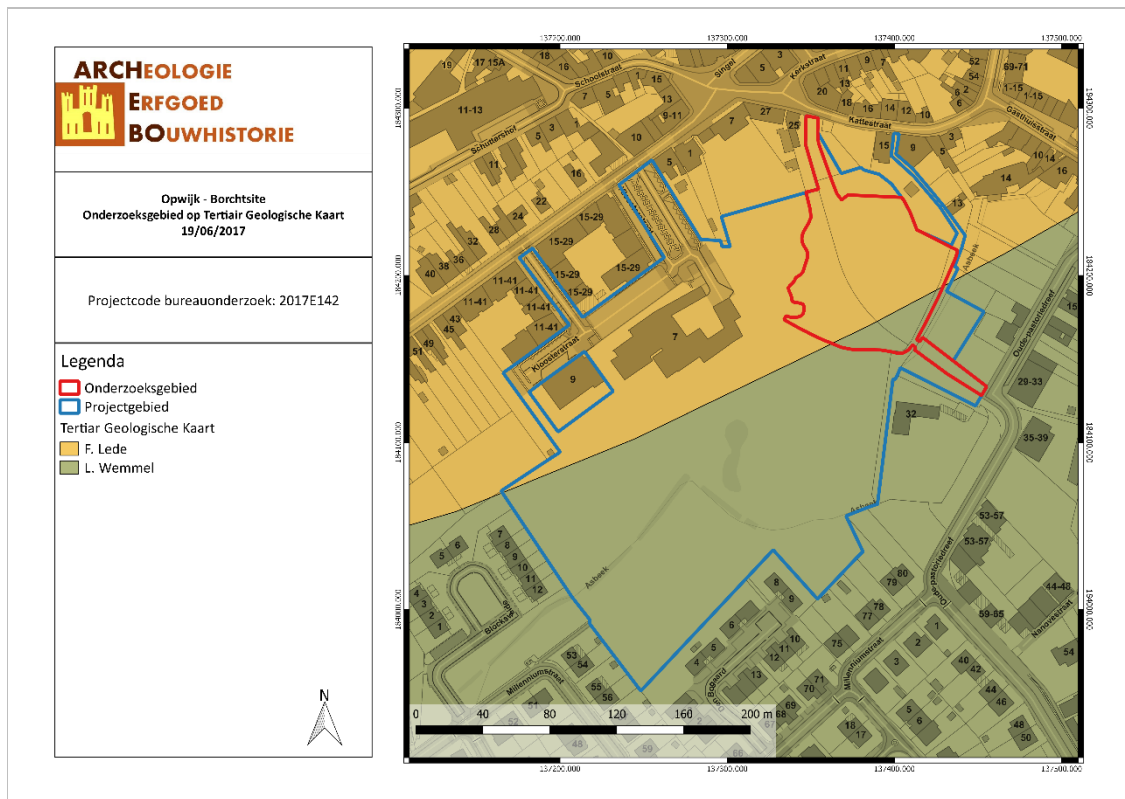
⁶ Marechal en Laga, "Lithostratigrafie van het Neogeen en Paleogeen (Tertiair) in Vlaanderen", 1988.

⁷ Frieda Bogemans, "Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 23 Mechelen", 1996.

⁸ "Geopunt Vlaanderen".

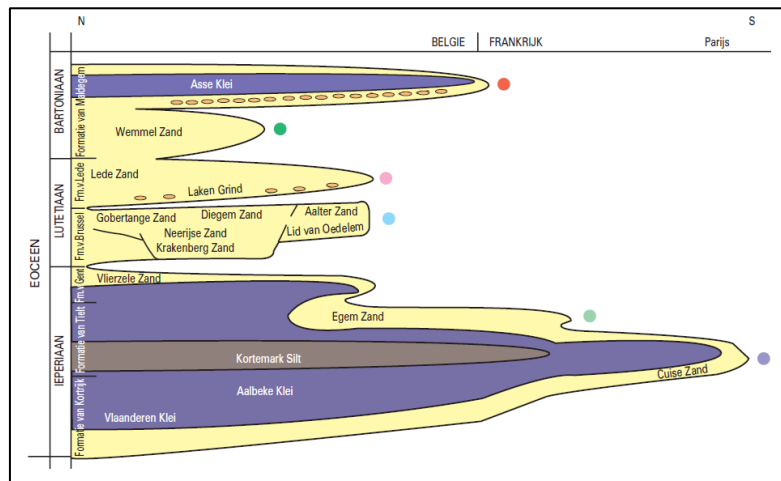
Het Lid van Wemmel hoort tot de Formatie van Maldegem en wordt lithologisch gekenmerkt door zand.⁹

Het Lid van Wemmel stond vroeger gekend als de “Zanden van Wemmel” en als het Wemmeliaan.¹⁰

OPBO/17/06/19/9 - Digitale aanmaak

Figuur 13: Situering van het onderzoeksgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2017).

Figuur 14: Stratigrafie van het Eoceen met de locatie van de Formatie van Lede¹¹

3.1.2.3 Quartair

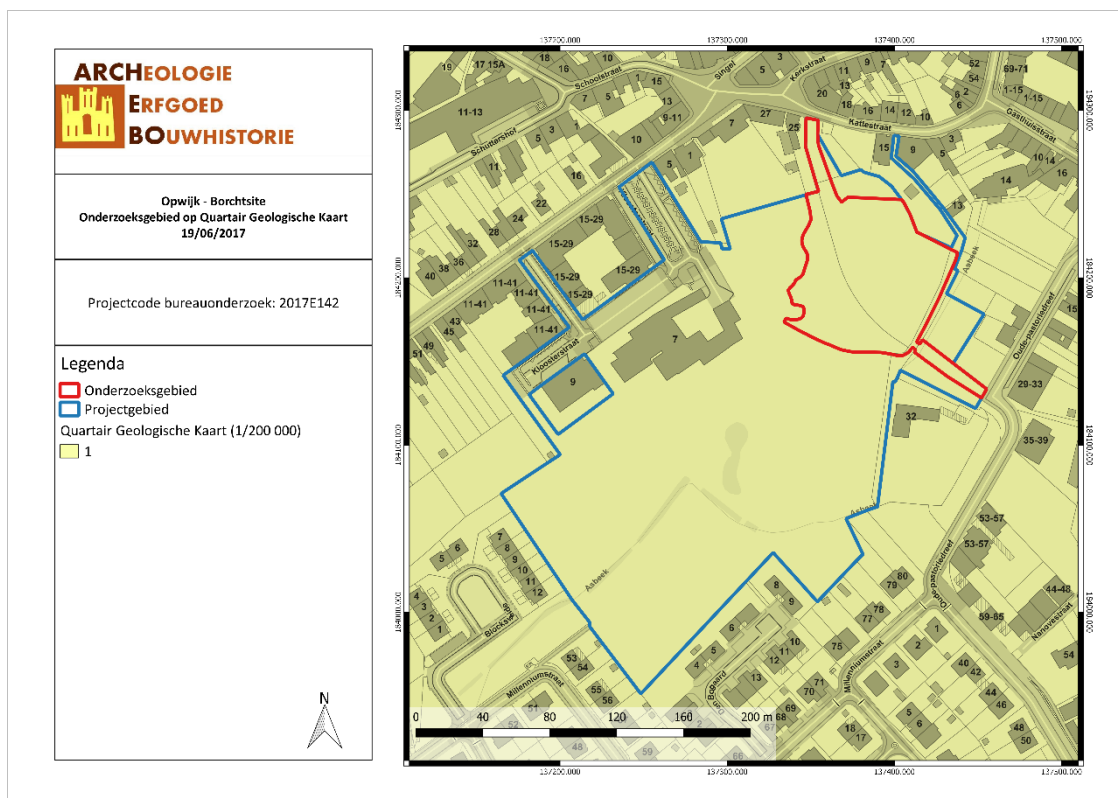
Volgens de quartairgeologische kaart (1/200.000) bevindt het onderzoeksgebied zich binnen type 1.

⁹ Marechal en Laga, “Lithostratigrafie van het Neogeen en Paleogeen (Tertiair) in Vlaanderen”.

¹⁰ Bogemans, “Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 23 Mechelen”.

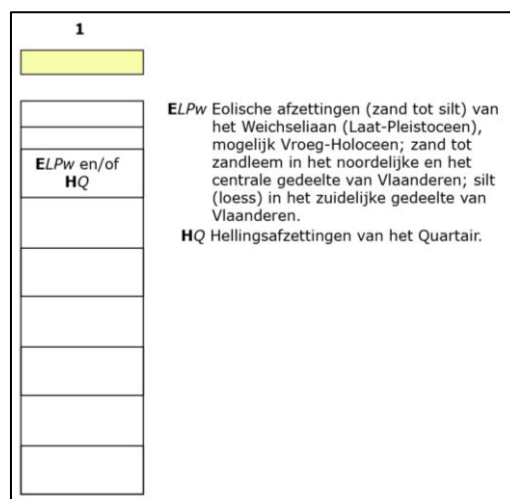
¹¹ F. Gullentops en L. Wouters, “Delfstoffen in Vlaanderen”, 1996, 18.

Dit type wordt gekenmerkt door hellingsafzettingen van het Quartair. Gevolgd door eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan, mogelijk Vroeg-Holoceen. Het betreft zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen, silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.¹²

OPBO/17/06/19/10 - Digitale aanmaak

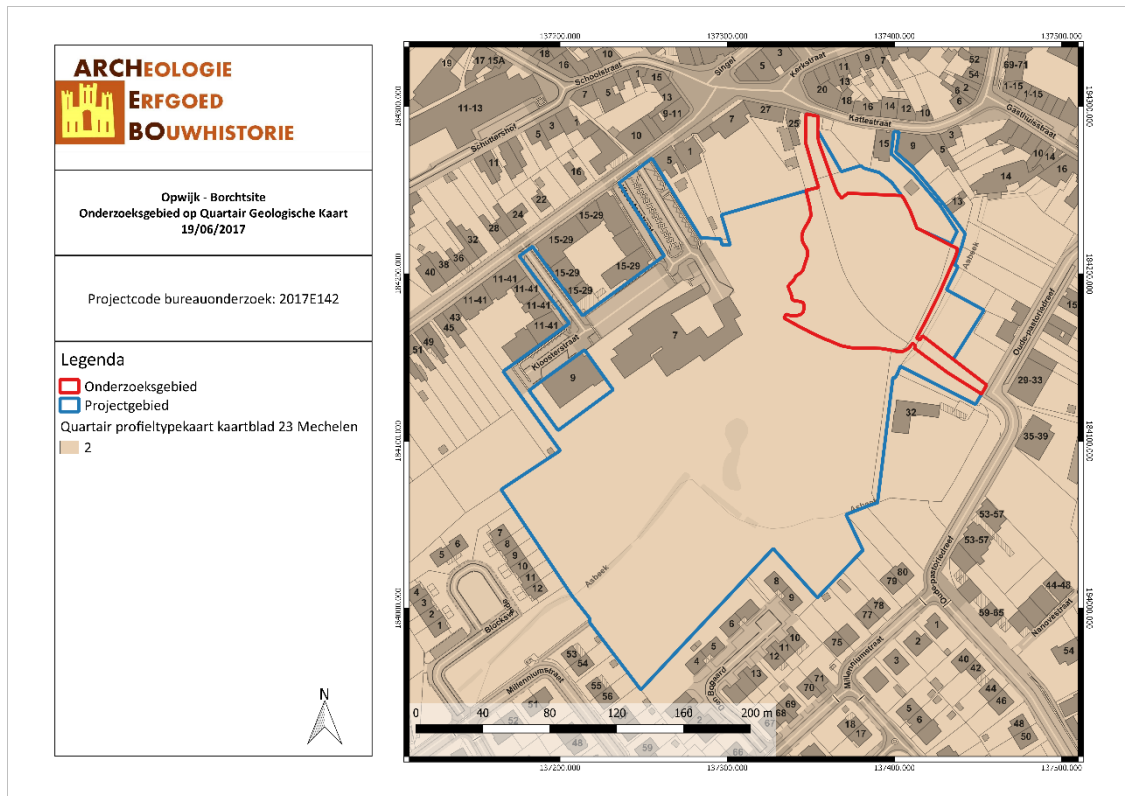
Figuur 15: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2017).

Figuur 16: Uitleg van het type 1 volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2017).

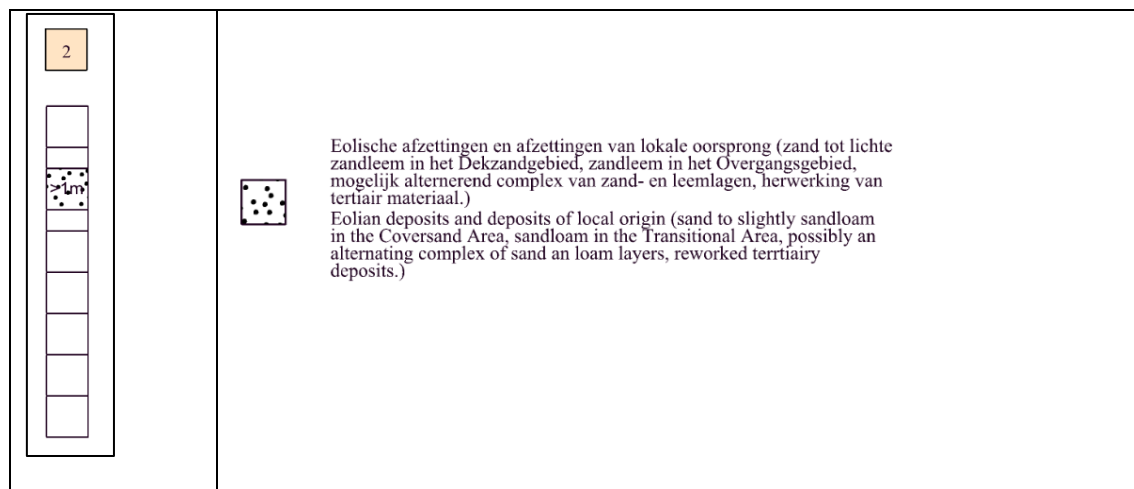
Volgens de quartairgeologische kaart (1/50.000) bestaat het onderzoeksgebied uit type 2. Type 2 wordt omschreven als eolische afzettingen en afzettingen van lokale oorsprong (zand tot lichte zandleem in het Dekzandgebied, zandleem in het Overgangsgebied, mogelijk alternerend complex van zand- en leemlagen, herwerking van tertiair materiaal.)

¹² "Geopunt Vlaanderen".

OPBO/17/06/19/11 - Digitale aanmaak

Figuur 17: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2017).

Figuur 18: Legende Mechelen (Kaartblad 23)

3.1.2.4 Bodem, bodemkundig booronderzoek, erosie & bodemgebruik

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen ligt het projectgebied voornamelijk onder OB (bebouwde zone), en is het verder gekarteerd als Ldp(o). De bodemkartering is opgenomen door A. Louis in 1964, onder leiding van R. Tavernier.¹³

De Ldp(o) bodem bestaat uit matig natte zandleembodem zonder profiel. Ldp omvat colluviale gronden, gekenmerkt door een laag recent geërodeerd sediment. Meestal wordt op geringe tot matige diepte een bedolven textuur B (p(c), p1, po) of een Tertiair substraat aangetroffen. Het colluviaal dek onderscheidt zich van het autochtoon zandleem door de aanwezigheid van kleine houtskool- en

¹³ L. Baeyens en R. Tavernier, "Bodemkaart van België, kaartblad Herentals 45W" (Instituut tot aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (I.W.O.N.L.), 1970).

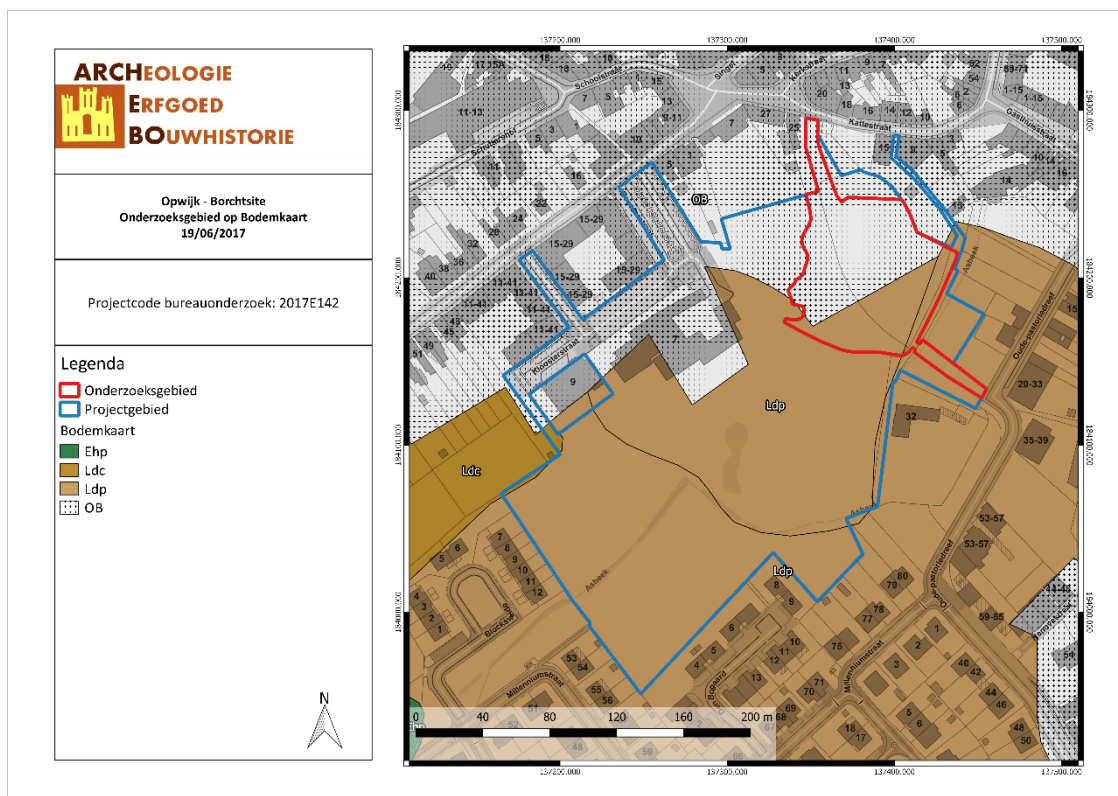
baksteenrestjes. Roestverschijnselen beginnen tussen 50 en 80 cm. De waterhuishouding is gekenmerkt door wateroverlast in de winter; ze is goed in de zomer. Het zijn goede landbouwgronden, mits drainage uitstekend voor alle teelten; geschikt voor weiland.¹⁴

Onderzoek uitgevoerd in juli 2009 toonde aan dat de noordwestelijke zone een specifieke gelaagdheid had.

“Tijdens het onderzoek werd echter duidelijk dat zone 1 (noordwestelijke zone) van de site een specifieke gelaagdheid had. Onder de A(p)-horizont (ploeglaag) bevond zich eerst een postmiddeleeuwse ophogingslaag met een oranjekeurig uitzicht. Deze laag was zandlemig tot lemig van textuur en bevatte geen inclusies. Onder deze postmiddeleeuwse ophogingslaag bevond zich een donker tot lichtgrijze volmiddeleeuwse laag. Deze bevatte zeer veel houtskool (spikkels tot brokken) en was zandlemig tot lemig van aard. De C-horizont die zich onder de volmiddeleeuwse laag bevond, bestond uit leem en had een witte tot zeer lichtgrijze kleur. Ze bevatte sporadisch weinig tot veel ijzerconcreties. Onder de C-horizont bevond zich een laag lichtblauwgrijs glauconietzand die schelpenresten bevatte.” (Monument 2009, p. 6).¹⁵

Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied wordt de bodem als volgt beschreven:

“In zone 2 van het opgravingsterrein waren de bovenvermelde postmiddeleeuwse en volmiddeleeuwse laag volledig afwezig. Hier werd de A(p)horizont opgevolgd door een lichtbruine B-horizont waarna een oranjekeurige C-horizont volgde die zeer veel ijzerconcreties bevatte. Een oranjekeurige C-horizont duidt op een fluctuerendgrondwatertafel. De bodem in deze zone was duidelijk veel natter en drassiger dan de rest van het terrein. Onder de C-horizont bevond zich opnieuw het lichtblauwgrijs glauconietzand.” (Monument 2009, p. 7).¹⁶

OPBO/17/06/19/12 - Digitale aanmaak

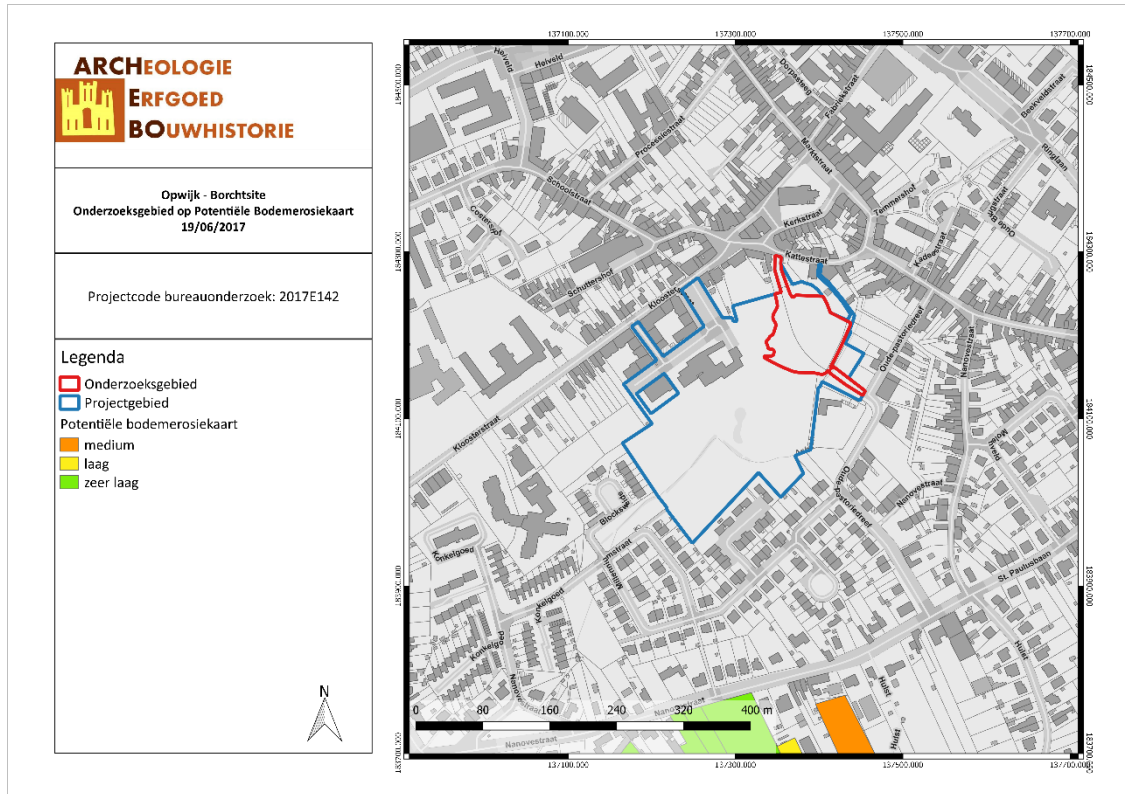
¹⁴ E. Van Ranst en C. Sys, “Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)” (Laboratorium van Bodemkunde, Gent, 1 april 2000).

¹⁵ Bert Heyvaert e.a., “Group Monument: Opwijk - Archeologisch onderzoek Borchtsite 2008 - Basisrapport 1/5 - bs1.pdf”, juli 2009, <http://homdad.com/HOM-alg/archeologie/bs1.pdf>.

¹⁶ Ibid.

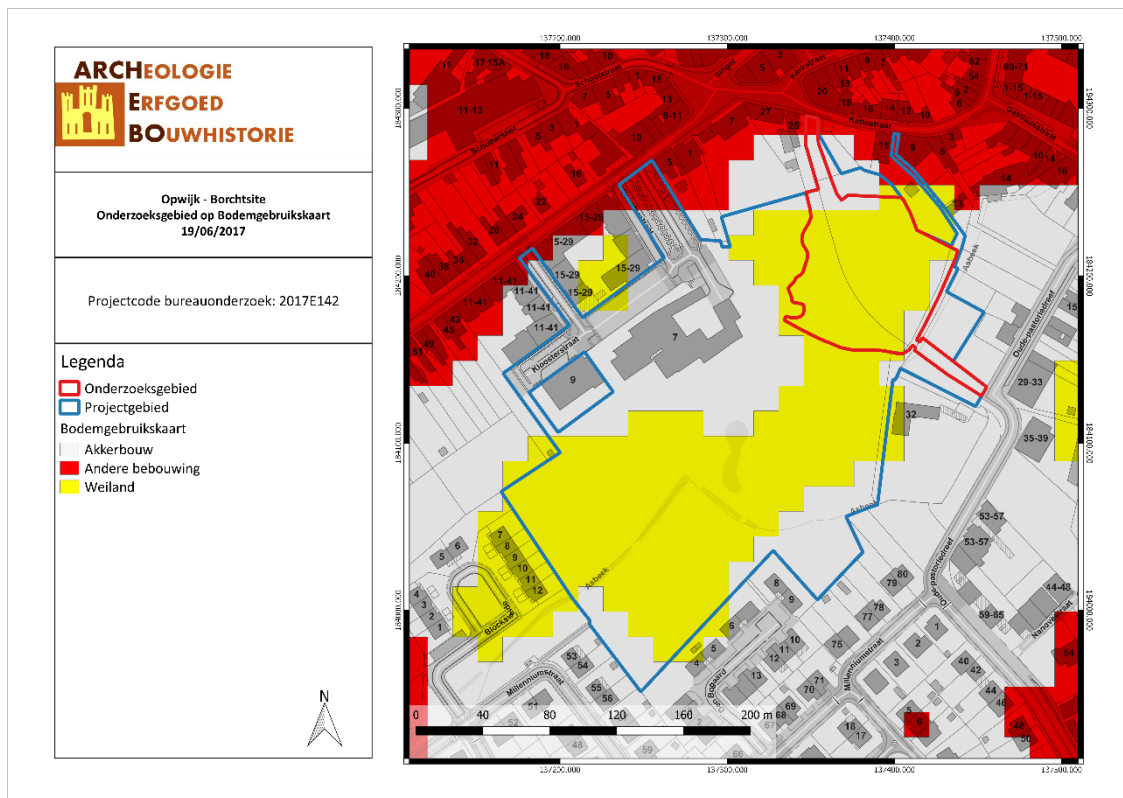
Figuur 19: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2017).

Voor het projectgebied is er op de potentiële bodemerosiekaart geen informatie beschikbaar, ten zuiden van het projectgebied is het risico evenwel van zeer laag tot medium opgetekend. Volgens de bodemgebruikskaart ligt het onderzoeksgebied gekarteerd voor akkerbouw en weiland.

OPBO/17/06/19/13 - Digitale aanmaak

Figuur 20: Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2017).

OPBO/17/06/19/14 - Digitale aanmaak

Figuur 21: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2017).

3.2 ARCHEOLOGISCHE EN ERFGOEDKUNDIGE DATA

3.2.1 Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Binnen het onderzoeksgebied zelf is de **CAI locatie 1458** geregistreerd. Het is gelegen nabij het Hof ten Hemelrijk, langs de Kattestraat en de Singel vlakbij het huidige dorpscentrum. Het betreft een alleenstaande site met walgracht uit de Volle Middeleeuwen. Het bestond oorspronkelijk uit een omwalde hofstede met twee gescheiden complexen. Enkele overblijfselen van een hoeve uit de Volle Middeleeuwen verwijzen volgens het onderzoek van 1998-1999 naar het eigenlijke neerhof. Verder wijzen verschillende grachtstructuren op verschillende bewoningsfasen vanaf de 16de eeuw. De bouw van een griffierswoning op het voorhof gebeurde in 1626. In de 18de werd de hoeve uitgebreid met bijgebouwen. Verder werden er sporen van de 11de tot de 13de eeuw gevonden. Deze laatste sporen bevonden zich onder een ophogingspakket:

- stal of schuur (6 paalgaten)
- akker
- 2 haardplaatsen en diverse afvalkuilen en greppels
- het aardewerk bestaand voor 98% uit grijs reducerend gebakken aardewerk, hoofdzakelijk uit de 12de-13de eeuw
- ijzeren bijl of hak, 2 hoefijzers en een deel van een mes lemmet

Voor de periode 1300 tot 1500 werden geen archeologische sporen gevonden.

In oktober 2005 werden bij een opgraving volgende vondsten opgetekend: een bakstenen oven in sleutelgatvorm, 2 parallelle greppels, kuilen en paalkuilen, een gracht van ca 25 meter breed en een waterput.

Tijdens een opgraving, uitgevoerd in 2008, werden sporen van het neerhof/voorhof, maar niet van het eigenlijke opperhof gevonden. Deze zou zich meer naar het noorden of noordwesten bevinden van het opgegraven terrein (perceel 567D). De vol middeleeuwse sporen werden omsloten door een ca. 25 m brede gracht. Verder zijn er geen aanwijzingen voor het bestaan van een motte-structuur.

Van de 8-vorm die op kaarten te zien is, is enkel de gracht nog rond het neerhof te herkennen door enkele depressies in het terrein. Wanneer de motteheuvel genivelleerd werd, is niet gekend. Aangezien er geen historisch kaartmateriaal gekend is die op een heuvel duidt, zou men de vraag kunnen stellen of er ooit een ophoging was. Op de locatie van het neerhof bevinden zich enkele overblijfselen van een hoeve die tot in 1941 bewoond was. De oude pastorie ten zuiden doet vermoeden dat de oorspronkelijke castrale kapel daar stond. De percelen 567c, 395 en 396b werden in oktober 2005 aan de hand van proefsleuven onderzocht. Perceel 567 werd in 2008 opgegraven. Het deel van het onderzoeksproject, gelegen op perceel 559V werd, sinds 17 maart 2017 geregistreerd als een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

Er grenzen vijf geregistreerde CAI locaties aan het onderzoeksgebied. Vier hiervan dateren uit de middeleeuwen, één dateert uit de Nieuwe Tijd. Ten noorden van het gebied liggen de CAI locaties 150089 en 10065. **CAI locatie 150089** verwijst naar een motte uit de Volle Middeleeuwen. Hierbij dient gemeld te worden dat bij archeologisch onderzoek in 2008 op het aangrenzende terrein geen aanwijzingen zijn gevonden van een motte-structuur. De opgravers vermoeden dat het opperhof vermoedelijk hier moet gesitueerd worden. Of er zich op het opperhof een mottekasteel bevond, of een hoeve (site met walgracht) is tot nog toe onbekend.

CAI locatie 10065 stelt de Sint-Pauluskerk I voor uit de Volle middeleeuwen. Ten zuiden van het project werd een kuil en grachten uit de Middeleeuwen **CAI locatie 150088** geregistreerd. **CAI locatie 20065** duidt de plaats aan van een site met walgracht uit de Late Middeleeuwen, de huidige pastorie. Ten westen van het gebied ligt de **CAI locatie 1456**, een 16de -eeuwse site met walgracht, hof ten hemelrijk genaamd. Deze laatste is eveneens gelegen binnen het projectgebied.

Nog steeds binnen een straal van 200 meter rond het onderzoeksgebied bevinden zich 3 CAI locaties uit de Late Middeleeuwen. Ten noorden vinden we een kerk en vlakgraven (**CAI locatie 2682**), **CAI locatie 20088** duidt de plaats aan van de gracht rondom de kerk, tenslotte wijst **CAI locatie 989** naar gereduceerd gebakken aardewerk gevonden in een gracht met een kuil met houten beschoeiing. Verder werd op deze locatie het 16de -eeuwse plattegrond van een gebouw gevonden door de vondst van verschillende muren met verschillende oriëntaties, een 16de -eeuwse kapel en een 19de -eeuws alleenstaand huis.

Ten zuiden werd **CAI locatie 2287** geregistreerd, het betreft een 5-tal sporen, zonder vondsten in de Providentia I-zone, die verder niet konden worden gedateerd. Ten zuidwesten ligt de **CAI locatie 20192**. Deze CAI omvat meerdere vondsten daterend uit verschillende periodes. We sommen ze hierbij op:

- Een vondstenconcentratie van lithisch materiaal van in boomvallen dat homogeen van grondstof is, daterend uit het Mesolithicum: donkergrijze, fijnkorrelige silex van goede kwaliteit. Het betreft één afgeknotte kling in Wommersomkwartsiet waarvan de boorden evenwijdig zijn, één korte zijde is afgeknot met een steile retouche en de ander korte zijde is een breukvlak: zowel de grondstof als de afknotting suggereren een datering in het mesolithicum.
- 5 verkoolde hazelnootschelpen uit het Mesolithicum.
- Clusters van kuilen met weinig diagnostisch materiaal. Vermoedelijk extractiekuilen voor de ontginning van leem uit de Late Bronstijd.

- 2 plattegronden van spiekers die vermoedelijk tot de late bronstijd of late ijzertijd behoren. Er werd geen vondstenmateriaal in de paalgaten gevonden, waardoor de datering, in de Late Bronstijd, niet hard gemaakt kan worden.
- Een dubbele vlechtwerkwaterput uit de Late IJzertijd
- Een dump van crematieresten boven op de waterput. Waarschijnlijk in verband met de 4 crematiegraven die vlakbij werden blootgelegd. Dateert uit de Late ijzertijd.
- Uit de Romeinse Tijd daterend. Enkele greppels met dakpanfragmenten, een kuil met een terra sigillata scherfje en een gracht parallel met de huidige Asbeek en op de westelijke hoek van het terrein onderbroken door een opening van 1m12. Het gaat zeker niet om een "ferme indigène" zoals geopteerd in Bracke:2008aa
De auteur besluit dat dit terrein eerder als landbouwareaal werd gebruikt. De greppels dienden voor de ontwatering van deze zone. Vermoedelijk begrensdde de grote gracht een woonareaal dat hogerop, in noordwestelijke richting te situeren valt.
- Een greppel met 2 wandscherven in rood aardewerk met loodglazuur en één rondfragment van een kan in steengoed uit Langerwehe uit de Late Middeleeuwen. Vermoedelijk zijn ook 3 andere greppels in deze periode te plaatsen. De greppels kunnen in verband gebracht worden met het gebruik van het terrein voor landbouw.

Daarnaast ligt de Late IJzertijd site, aangeduid met **CAI locatie 2288**. Het wordt geïnterpreteerd als een Ferme Indigène bestaande uit een tweedelig woonstalhuis met een 3-tal bijgebouwen met grachtstructuur als grens. Daarnaast zijn 2 duidelijk afgelijnde kuilen met prehistorisch aandoend aarde.

Op 600 meter ten zuiden van het gebied werd een muntschat met munten van Hadrianus (117-138) en Septimius Severus (193-211) gevonden uit de Midden-Romeinse tijd. Daarnaast verwijst dezelfde CAI locatie naar een Laat Middeleeuwse windmolen (**CAI locatie 1452**).

Op 800 meter verwijst **CAI locatie 162293** naar een Midden-ijzertijd nederzetting. Opgravingen uit 2012 tonen in de noordelijke hoek van het onderzoeksterrein de aanwezigheid van paalkuilen. Deze zouden restanten zijn van een hoofdgebouw en 2 bijgebouwen. Greppels lijken zich te verhouden tegen de cluster van paalkuilen: afwateringsgreppels die nederzettingssporen afbakenen. Verder werden 3 waterputten of waterkuilen gevonden. Dit laatste kan wijzen op een meerfasige nederzetting of een meerperiodensite.

Bij een onderzoek uit 2013 werden geen plattegronden van bijgebouwen gevonden, wel enkele spiekers op de overgang van het hoger gelegen deel naar het lager gelegen deel. Daarnaast konden eveneens greppels, kuilen, waterputten en waterkuilen onderscheiden worden. Waarschijnlijk bevond de nederzetting zich bovenaan de helling, buiten het projectgebied. Uit de Midden-IJzertijd dateren ook handgevormd, dunwandig en bruingrijs compact baksel. Het betreft een aantal losse aardewerk vondsten: een secundair verhit wandfragment van een geknikte pot, een wandfragment van handgevormd aardewerk met de resten van een lichte besmijting, een randfragment dunwandig handgevormd aardewerk met in de magering organische elementen en een kwartskiezel. Deze fragmenten kunnen gerelateerd worden aan de nederzetting. Verder werd er een goed bewaarde tand van een kleine herbivoor: geit/schaap gevonden uit diezelfde periode. Uit onderzoek van 2012 werd centraal in het onderzoeksgebied een laagte die zich als drenkplaats voor runderen had gevormd geregistreerd. De datering hiervan is onbepaald. Er werden eveneens verschillende vondsten uit de Romeinse Tijd onderscheiden. Enkele paalkuilen, greppen en één brandrestengraf met verbrande bijgiften, aardewerk en metalen voorwerpen, uit de Midden Romeinse Tijd. Er werden 2 C14 dateringen uitgevoerd:

- 14C-datering1: tss 70 en 230 n. Chr. (op verbrand bot)
- 14C-datering2: tss 0 en 170 n. Chr. (op houtskool)

Het graf bevatte een vrij grote hoeveelheid aardewerk, waaronder een kruikje/kannetje in grijsbakkende Low Lands Ware of terra nigra. Ook enkele spijkers, een ijzeren mesheft en een been van een haarspeld of een mantelspeld. Daarnaast werd ook een dierbegroaving van een hond onderscheiden.

Verder toonde onderzoek uit 2013 een dump met grote hoeveelheid aardewerk en bouw materiaal. Dit kan een aanwijzing zijn voor Romeinse bewoning in de buurt, en meer bepaald op de helling in zuidelijke richting. Gelet op de hoeveelheid imbrices-teglulae en luxe-aardewerk kan de aanwezigheid van een villa vermoed worden. In relatie met de Drouhoutstraat die misschien terug gaat op een Romeinse weg.

Uit het neolithicum dateert een losse vondst. Het betreft een fragment van een gepolijste bijl, mogelijk in kwartsiet, en een fragment van een hardstenen strijdbijl of -hamer in graniet. Verder werd een greppel en leemwinningskuilen gevonden uit de Volle Middeleeuwen.

Er bevinden zich nog 3 CAI locaties op 1 km van het onderzoeksgebied. Ten zuidwesten verwijst **CAI locatie 1451** naar 2 vondsten uit de Romeinse Tijd. Het betreft een vondstenconcentratie van aardewerk, wat kan verwijzen naar het bestaan van een villa en een vondstenconcentratie van bouwmaterialen. Ten zuidoosten ligt de **CAI locatie 481** dat wijst op het bestaan van paalgaten met verbrande leem, maar verder onbepaald is. Hiertussen ligt **CAI locatie 473** uit de Vroege ijzertijd. Het verwijst naar de plattegrond van een bijgebouw. Er zijn paalkuilen en verspreide kuilen met afval, vierpostenspijkers en ceramiek (handgevormd en verschaald met chamotte, open potten, gesloten potten met naar binnen gerichte rand en gesloten potten met naar buiten gerichte rand of met openstaande rand). Eén randscherf met een karakteristieke inwendig afgeschuinde rand zou ouder kunnen zijn dan de vroege ijzertijd. Verder wijst deze CAI locatie eveneens naar een afslagfragment van een bijl en licht beschadigd distaal klingfragment van zwartbruin glanzende silex en een scherf met silexverschraling uit het Midden-neolithicum.

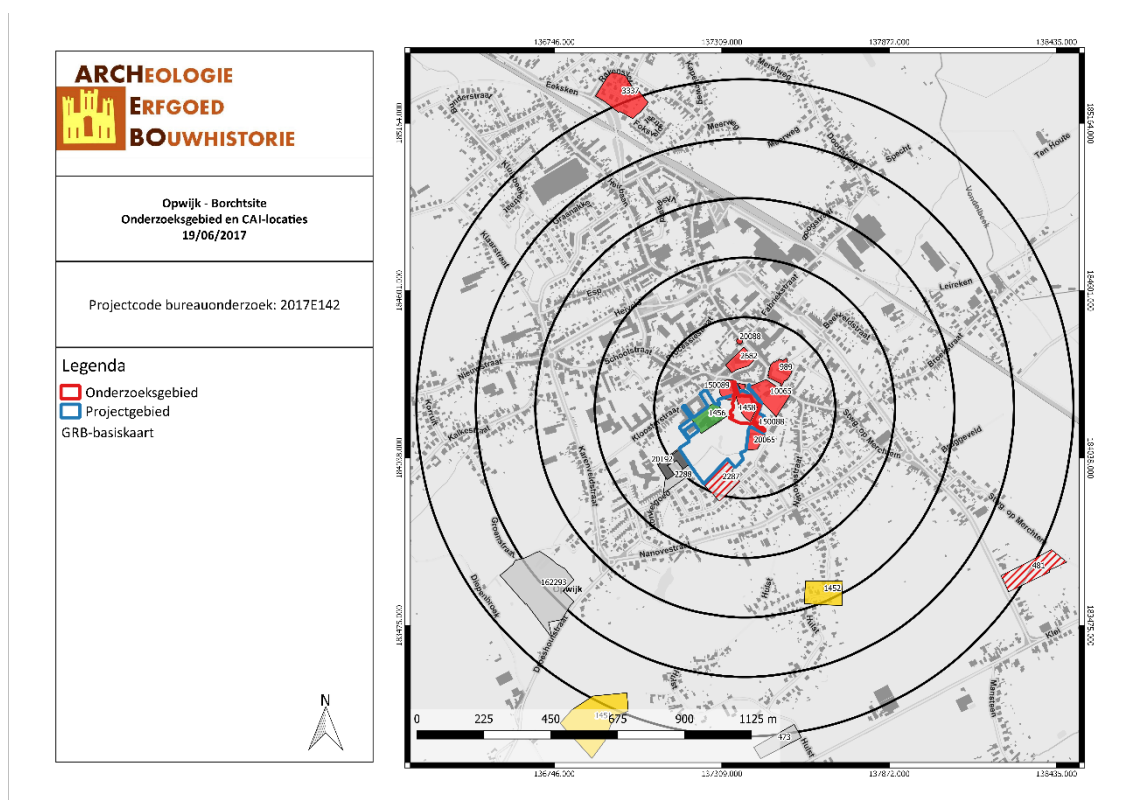
Tenslotte wijst ten noorden de **CAI locatie 3337** naar een Laat Middeleeuwse site met walgracht.

CAI locatie 20156 verwijst naar een Late ijzertijd kuil met quasi complete hondenschedel en een paardenkaak, handgevormde scherven en een fragment van een maalsteen. Deze locatie duidt eveneens een Romeinse dumplaagje met concentraties van inheems-Romeinse handgevormde scherven, fragmenten van maalstenen en één brede gracht en een smalle greppel. Er zijn paalsporen die met elkaar in verband staan, vermoedelijk boomaanplantingen uit de Nieuwe Tijd.

CAI-Locatie	Beschrijving	Datering
20065	Alleenstaande site met walgracht: pastorie	Late middeleeuwen
2287	Providentia I-zone: 5-tal sporen, zonder vondsten. Door de stratigrafische positie zeker niet van recente datum.	Onbepaald
2288	Ferme Indigène: interpretatie: tweedelig woonstalhuis met een 3-tal bijgebouwen met grachtstructuur als grens + 2 duidelijk afgelijnde kuilen met prehistorisch aandoend aarde	Late ijzertijd
20192	Vondstenconcentratie lithisch materiaal in boomvallen dat homogeen van grondstof is: donkergrijze, fijnkorrelige silex van goede kwaliteit	Mesolithicum
	5 verkoolde hazelnootschelpen	
	Clusters van kuilen	Late Bronstijd

	2 plattegronden van spiekers	late bronstijd of late ijzertijd
	Dubbele vlechtwerkwaterput	Late Ijzertijd
	Crematieresten boven op de waterput	
	Greppels met dakpanfragmenten, een kuil met een terra sigillata scherfje	Romeinse Tijd
	2 wandscherven in rood aardewerk met loodglazuur en één rondfragment van een kan in steengoed uit Langerwehe	Late Middeleeuwen
20156	Kuil met quasi complete hondenschedel en een paardenkaak, handgevormde scherven fragment van een maalsteen	Late ijzertijd
	Dumplaagje met concentraties van inheems-Romeinse handgevormde scherven, fragmenten van maalstenen en één brede gracht en een smalle greppel.	Romeinse Tijd
	paalsporen die met elkaar in verband staan, vermoedelijk boomaanplantingen	Nieuwe Tijd
1452	Muntschat: munten van Hadrianus (117-138) en Septimius Severus (193-211)	Midden-Romeinse tijd
	Windmolen	Late middeleeuwen
473	Bijgebouw plattegronden: paalkuilen en verspreide kuilen met afval, vierpostenspijkers. Ceramiek: handgevormd en verschaald met chamotte, open potten, gesloten potten met naar binnen gerichte rand en gesloten potten met naar buiten gerichte rand of met openstaande rand.	Vroege ijzertijd
	afslagfragment van een bijl en licht beschadigd distaal klingfragment van zwartbruin glanzende silex en een scherf met silexverschraling	Midden-neolithicum.
481	Paalgaten met verbrande leem	Onbepaald
2682	Kerk (Parochiekerk Sint-Paulus)	Late middeleeuwen
	Meerdere structuren, toegeschreven aan vlakgraven	
150088	Kuilgrachten	Middeleeuwen
150089	Motte	Volle middeleeuwen
989	Losse vondst: aardewerk	Late middeleeuwen
	Plattegrond van een gebouw gevonden door de vondst van verschillende muren met verschillende oriëntaties	Nieuwe Tijd 16 ^{de} eeuw
	Kapel	16 ^{de} eeuw
	alleenstaand huis	19 ^{de} -eeuws
1458	Site met Walgracht (oven, greppels, gracht, waterput)	Volle middeleeuwen
	Een hoeve	16 ^{de} eeuw
	Stal of schuur: 6 paalgaten, een akker, 2 haardplaatsen en diverse afvalkuilen en greppels, het aardewerk bestaand voor 98% uit grijs reducerend gebakken aardewerk	11de tot de 13de eeuw
	Ijzeren bijl of hak, 2 hoefijzers en een deel van een mes lemmet	12de-13de eeuw

162293	Aardewerk, paalkuilen: restanten van een hoofdgebouw en 2 bijgebouwen, greppels, waterputten of waterkuilen	Midden-ijzertijd
	Tand van een kleine herbivoor	Onbepaald
	Laagte als drenkplaats, een poel	
	Vlakgraf: 1 brandrestengraf met verbrande bijgiften	
	dump met grote hoeveelheid aardewerk en bouw materiaal	Midden Romeinse Tijd
	Enkele paalkuilen, greppels	
	Dierbegraving: hond	Volle middeleeuwen
	Enkele greppel en leemwinningskuilen	
	fragment van een gepolijste bijl, mogelijk in kwartsiet + fragment van een hardstenen strijdbijl of -hamer in graniet	
		Neolithicum
1456	Site met Walgracht	16de eeuw
3337	Site met Walgracht	Late middeleeuwen
20088	Gracht rondom de kerk	Late middeleeuwen
10065	Kerk (Sint-Pauluskerk I)	Volle middeleeuwen
1451	Vondstenconcentratie aardewerk: mogelijk van een villa	Romeinse Tijd
	Vondstenconcentratie van bouwmaterialen	

OPBO/17/06/19/15 - Digitale aanmaak

Figuur 22: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2017).

3.2.2 Voorgaande archeologische onderzoeken

Verschillende archeologische onderzoeken werden reeds uitgevoerd op en rond de locatie van de Borcht. Een eerste vooronderzoek werd uitgevoerd in **1998-1999** onder leiding van archeoloog B. Van Daele. Hierbij werd voornamelijk de locatie ‘zone 1’ onderzocht (zie onderstaande kaart). Dit rapport kon niet ingelezen worden. De heemkundige kring HMO interpreteerde dit rapport evenwel waardoor toch bepaalde gegevens konden gereconstrueerd worden. Er werden 5 proefsleuven getrokken. De leesbaarheid van de sporen werd hierbij beperkt door zware regenval en de van nature hoge grondwatertafel.¹⁷ Bodemsporen konden aan de hand van, soms rijke, vondsten gedateerd worden in de 17de en 20ste eeuw. Hierbij verwijzen de sporen naar een 18de -eeuwse bewoning en vermoedelijk ook naar de aanwezigheid van de griffierswoning. Duidelijke sporen konden hier evenwel niet van gevonden worden. De opgraving toonde aan dat de site ook eerder, rond de 10de en 11de eeuw, werd bewoond, afvalkuilen, greppels, dateerbare keramiek en bodemsporen van paalgaten getuigen hiervan. Er zou verder een bewoningsfase van de 12de tot de 14de eeuw kunnen onderscheiden worden.¹⁸ Voor de periode tussen 1300 en 1500 werden geen archeologische sporen gevonden.¹⁹ De site was toen verlaten of de sporen werden vernield door latere bouwactiviteiten.

Van 27 september tot 6 oktober 2005 werd een tweede archeologische campagne opgestart. Hierbij werden 2 sleuven getrokken, in het noorden en oosten van het terrein. De exacte locatie hiervan werd evenwel nooit opgemeten. Er wordt hierbij enkel de aanwezigheid van een bakstenen oven, een 10 meter brede gracht, paalsporen en een mogelijk waterput gemeld.

Op een deel van het perceel 559V, gelegen binnen het huidige onderzoeksproject, werd in 2005 een prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Hieruit werd geconcludeerd, volgend de CAI, dat het om een verstoorde en uitgegraven leemput gaat dat werd opgevuld met afval.²⁰ Er zijn evenwel geen dossiernummers weergegeven (het staat aangegeven met een “?”), bijgevolg is het niet mogelijk het dossier te raadplegen en zo de correcte locatie van de verstoring te consulteren.

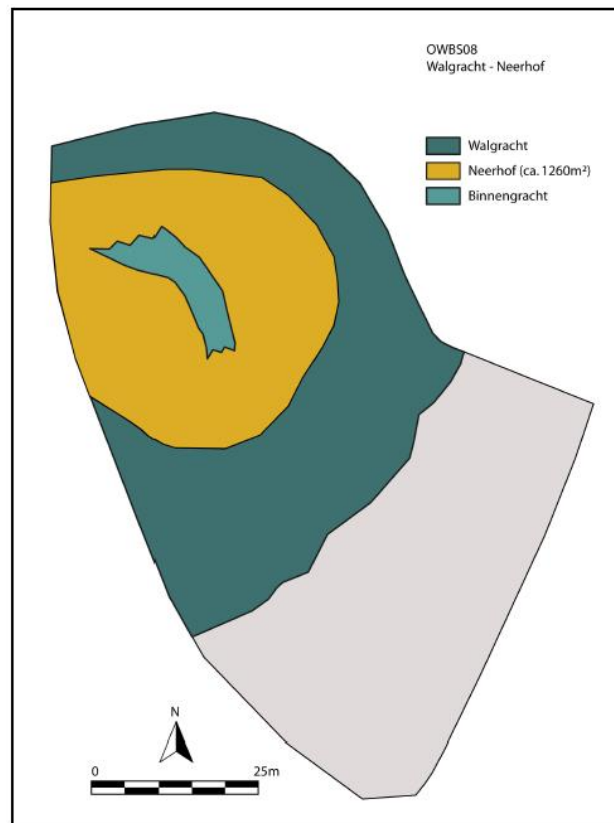
Een derde campagne, vervolg op de campagne in 2005-2006, werd ondernomen in 2008. Hierbij werd het gebied onderverdeeld in 3 zones, zoals op de onderstaande kaart weergegeven is. Zone 1, omsloten door de gracht, bevatte volmiddeleeuwse sporen (tweede helft 11de – tweede helft 12de eeuw). Grotere structuren, zoals gebouwplattegronden, konden niet onderscheiden worden. Buiten de gracht ontbraken deze sporen volledig. In zone 2 van het opgravingsterrein waren de bovenvermelde postmiddeleeuwse en volmiddeleeuwse laag volledig afwezig. Vermoedelijk vielen zone 2 en 3 dan ook buiten de volmiddeleeuwse bewoning. De gevonden gracht gaat vermoedelijk om de omwallingsgracht wegens de typische soepbordvorm. Hierbinnen werd een tweede, smallere, gracht gevonden. Zone 3 bevat een ‘mottegracht’ met een assymetrische opvulling, maar deze is te beperkt om te spreken over een hoge motteheuvel.

¹⁷ HOM, “Opgravingen op de Borchtsite te Opwijk”, 2003.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ B. Claes en H. De Gryse, “Castrale mottes in het noordwesten van Vlaams-Brabant”, Het Brabants Kasteel, 2006, 3–18.

²⁰ “CAI Databank, gebeurtenissen | Onroerend Erfgoed”, geraadpleegd 10 februari 2017, <https://cai.onroerenderfgoed.be/>.

Figuur 23: Ligging van het neerhof van de Borchtsite, begrensd door een brede walgracht en een kleinere gracht binnenin. Het neerhof heeft ruw geschat een oppervlakte van ca. 1260 m².²¹

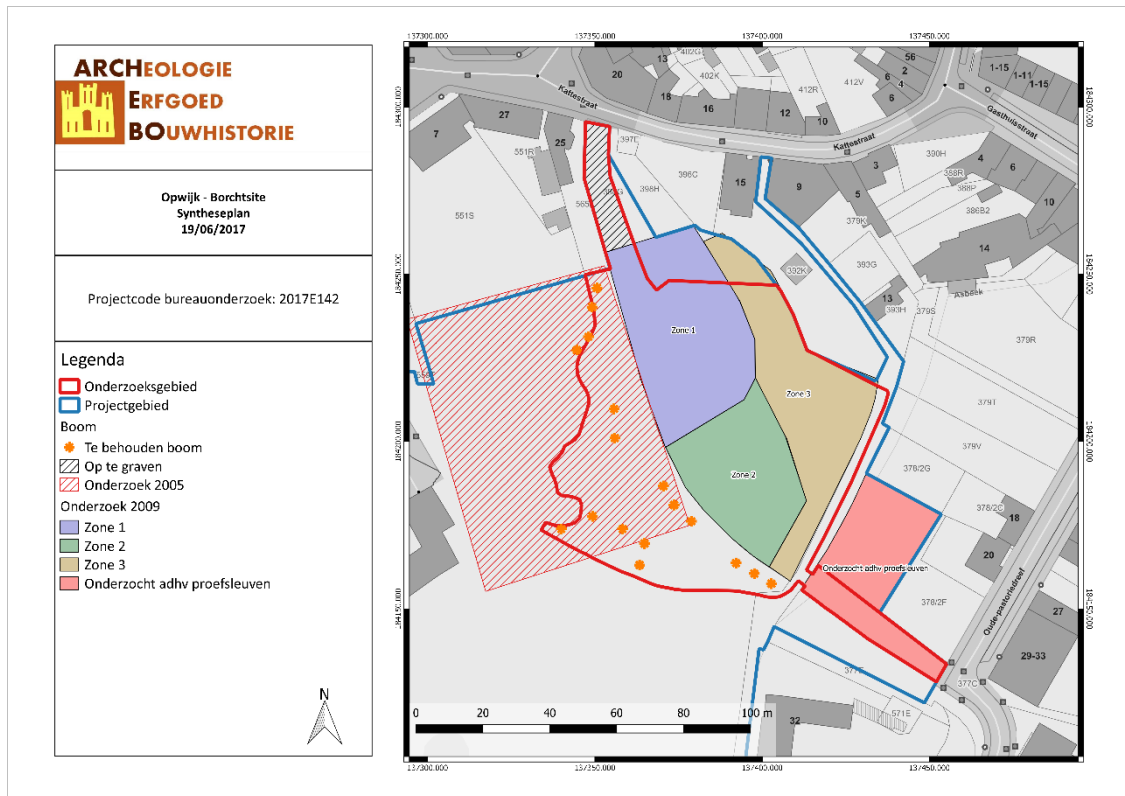
Zone 1 wordt dan ook geïnterpreteerd als een onderdeel van het neerhof met walgracht. Het opperhof bevindt zich mogelijk ten noorden of noordwesten.

Er werden bijgevolg geen duidelijke aanwijzingen gevonden dat de Borchtsite teruggaat tot een motteheuvel. Een onderzoek van het mogelijk opperhof is hiervoor noodzakelijk. Het volgen van de loop van de grootste gracht buiten de onderzoekszone doet vermoeden dat een deel van het opperhof bewaard kan zijn gebleven.

Tijdens dit onderzoek werd eveneens geconcludeerd dat de site na de Volle Middeleeuwen tijdelijk werd verlaten. Vanaf de 16de eeuw worden opnieuw verschillende bewoningsfasen onderscheiden.²²

²¹ Heyvaert e.a., "Group Monument: Opwijk - Archeologisch onderzoek Borchtsite 2008 - Basisrapport 1/5 - bs1.pdf".

²² Ibid.

OPBO/17/06/19/16 - Digitale aanmaak

Figuur 24: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2017).

3.3 HISTORIEK EN CARTOGRAFISCHE BRONNEN

3.3.1.1.1 Onderzoek historische bronnen

Toponymische achtergrond

Opwijk wordt het eerste vernoemd in 1223 als 'Opwic'. Het germaanse 'upa-', betekent 'hoger gelegen' en 'wika'- verwijst naar een dochternederzetting.²³ Verder zou 'wik/wijk' ontleend zijn aan het Latijnse *vīcus* 'dorp, gehucht, hoeve, wijk, huizenblok'.²⁴ Opwijk kende doorheen de eeuwen verschillende schrijfwijzen: Opwic (1151, 1223) ; Opwich (1233) ; Opwyck (1223, 1252, 1560) ; Opwyke (15e s).²⁵

Historische achtergrond Opwijk

Over de Borch te Opwijk zijn slechts weinig teksten beschikbaar. Opwijk werd wellicht tijdens de 7de of de 8ste eeuw gekerstend. Waarschijnlijk waren Walterus van Ingersbrugge en Ingelbertus van "Ingersbruc" ooit de oprichters van het mottecomplex halfweg de 12e eeuw. De gemeente Opwijk zou uit twee afzonderlijke parochies bestaan hebben. Het eigenlijke primitieve dorp 'Opwijk', aan de zogenaamde 'Klei' op de periferie van het grondgebied aan de Brabantse grens, en het gehucht Ingersbrugge rond de Borchtsite (de huidige kern van de gemeente). Rond 1400 werden beide centra samengesmolten. De onmiddellijke oorzaak was mogelijk de verwoesting van de parochie Opwijk door een inval van de Gentenaars op het einde van de 14de eeuw.²⁶ Op het einde van de Vroege Middeleeuwen bevonden zich verspreid over het grondgebied waarschijnlijk een 30-tal hoeves.²⁷ Op de

²³ "Toponymisch Woordenboek Maurits Gysseling", geraadpleegd 27 maart 2017, <http://bouwstoffen.kantl.be/tw/>.

²⁴ "etymologiebank.nl", geraadpleegd 22 juni 2017, <http://www.etymologiebank.nl/zoeken/meer>.

²⁵ Notre Belgique.be"; geraadpleegd 22 juni 2017, <http://www.notrebelgique.be/fr/index.php?nv=24>.

²⁶ Jan Lindemans, *Geschiedenis van Opwijk*, 1937.

²⁷ Ibid.

Klei werd een kleine kapel gebouwd. Deze wordt in de 12de eeuw overgebracht naar het centrum in de Sint-Pauluskerk, voornamelijk door de handel. Waarschijnlijk bouwde men eerst een klein stenen kerkje, in Romaanse stijl, dat rond 1400 werd verwoest.²⁸ Ten laatste in de 10de eeuw werd het gebied ingebed in het feodale leenstelsel. In 1108 stonden ze hun rechten op de kerkelijke goederen af aan het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Dendermonde. De Borcht maakte deel uit van een complexe hiërarchie van lenen en achterlenen van het huis van Dendermonde.²⁹ Opwijk behoorde bij het graafschap Vlaanderen, een leen van de Franse koning. Het lag op de grens met het hertogdom Brabant, een leen van de Duitse keizer. De kerk bleef zijn uitzicht behouden tot ca 1772, waarna het aanzienlijk werd vergroot.³⁰

Figuur 25: Weergave Sint-Pauluskerk voor en na de vergroting (kaartboek 1725-26 en Delcampe 2017)

Daarnaast ontstond op de Eeksen de Sint-Pieterskluis, die tot de 16de eeuw zou blijven bestaan. Tot het einde van het Ancien Régime blijft Opwijk deel uitmaken van het grafelijke domein.³¹

In 1579 werd het dorp en de kerk verwoest door de geuzen. Verder werd Opwijk gespaard van oorlog tot aan de wereldoorlogen. Beide wereldoorlogen berokkendden Opwijk veel schade.³²

In 1977 werden Opwijk en Mazenzele gefusioneerd tot één gemeente.³³

Historische achtergrond Borchtsite

De Borchtsite is centraal gelegen in Opwijk.

²⁸ HOM, "De Sint-Pauluskerk", 2003.

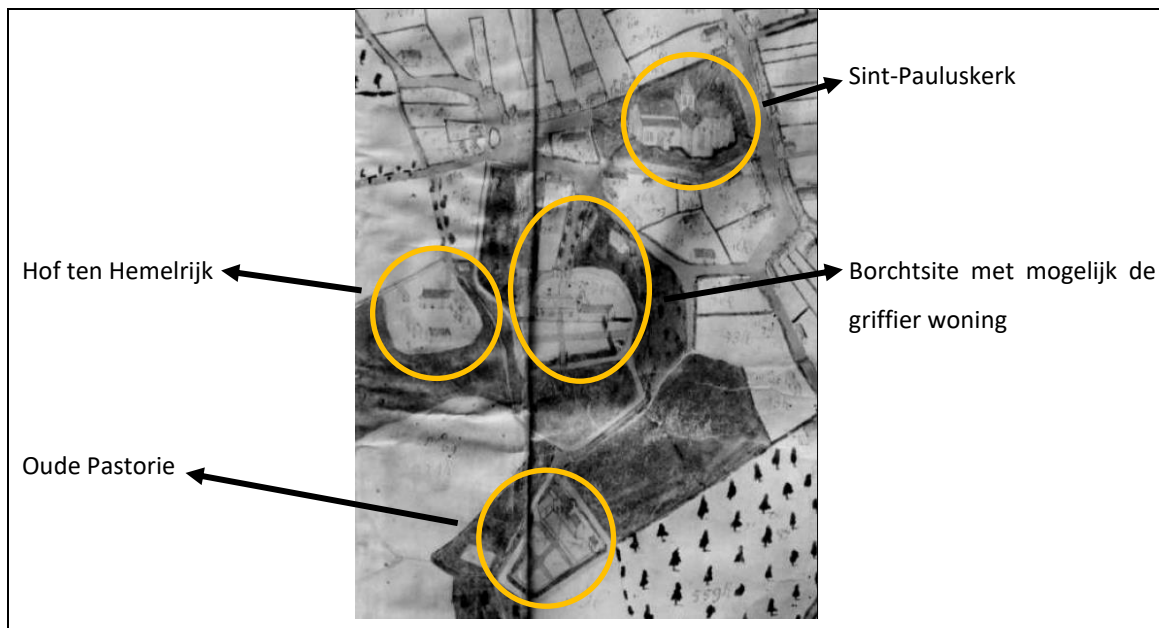
²⁹ Claes en De Gryse, "Castrale mottes in het noordwesten van Vlaams-Brabant".

³⁰ HOM, "De Sint-Pauluskerk".

³¹ Omer Vandeputte, *Gids voor Vlaanderen*, 2007, 392.

³² Vandeputte, *Gids voor Vlaanderen*.

³³ Ibid., 392.

Figuur 26: Opwijk dorp uit het kaartboek 1725-26

Het ligt nabij het HOF TE HEMELRIJK. Een geslacht van Hemelrike, van Hemerijke, leefde te Opwijk in de 15de-16de eeuw. De tekst van 1515 hemmerijck, duidt aan dat we hier te doen hebben met een hammerik, weide in een ham, kromming ener beek. Deze weide lag in de kromming van de Asbeek. Hemelrijk is volksetymologie.³⁴

De Borcht was oorspronkelijk een omwalde hofstede, 10e-11e eeuw of ouder, waaraan wellicht een eigen kerkje en parochie gehecht was. Over het ontstaan van het domein is weinig gekend. Het is gelegen aan de brug van de oude Heerbaan over de Asbeek, vermoedelijk opgericht als een achteruitgeschoven verdedigingspost aan de grens tussen Brabant en Vlaanderen. Het primitieve kasteel of “burcht” (=versterkte en omwalde woning) van een Opwijks leenheer, werd waarschijnlijk vernietigd tijdens de oorlogen tussen Vlaanderen en Brabant (13e en 14e eeuw). De oude Borcht zou zelf bestaan hebben uit twee gescheiden complexen. Een eerste motte, het Voorhof of ook Neerhof genoemd, werd omgeven met wallen. Het was bezet met een hof dat rechtstreeks verbonden was met de Singel en een dorpspleintje. Daarnaast was er een tweede, de eigenlijke Motte, Borcht of Opperhof, die eveneens omwald was. Deze was gelegen op een verhoogde talud met daarop een houten versterking. Een brug gaf toegang tot beide delen. Eerste vermeldingen van deze structuur gaan terug tot de oorkonden van 1145 en 1151 en later ook binnen het leenstelsel.

Figuur 27: Uitzicht van Opwijk op 't einde van de 16de eeuw³⁵

Dit deel paalde rechtstreeks aan de dorpsbeek (Asbeek), die zo een tweede waterwal vormt. Er bestond dus een tweeledige Borcht met eigen wallen en met een uitgebreider gordel die deels met grachten

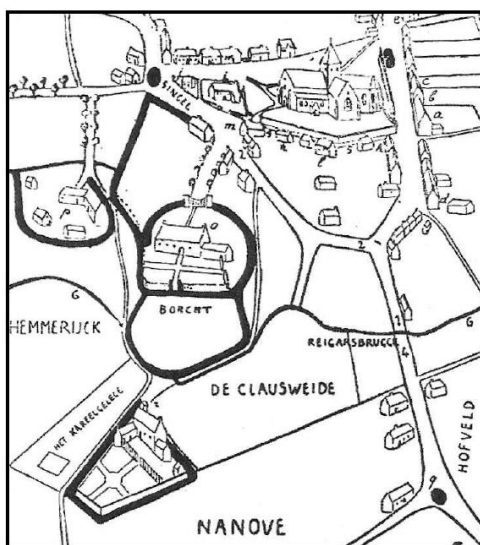
³⁴ “Plaatsnaamkunde - 08-Plaatsnaamkunde.pdf”, geraadpleegd 22 juni 2017, <http://homdad.com/HOM-alg/omd-2007/08-Plaatsnaamkunde.pdf>.

³⁵ HOM, “De Sint-Pauluskerk”.

omzoomd was, langs het Hof ten Hemelrijk en de Singel. Het was deels met aarden wallen omgeven langs de Kattestraat en het straatje dat aan de Asbeek dood loopt. De exacte locatie van de motte is nog niet achterhaald. Enkel patronen van grachten en straten kunnen een aanwezig geven om de positie van de site te reconstrueren.

Bij de uitbreiding van de dorpskom in de 12e- 13e eeuw werd het omsloten Borchtcomplex nabij de Asbeek verlaten, dit o.m. omdat in die tijd de taak van een borcht als verdedigingspost was uitgespeeld. Het accent werd verlegd naar een vrijheidscomplex, dat aansloot bij de steenweg of oude heerbaan en waar de handelsbedrijvigheid plaats vond (13e eeuw).

Vanaf 1627 bevond de schepengriffie zich op die plaats. De oudst bekende afbeelding van deze site staat in het Opwijks Meting- en Kaartboek uit 1725-1726. Op de kaart is duidelijk de achtvormige structuur te herkennen. De bijgaande vermelding voor perceel 70 spreekt van een "hofstede met boomgaert ende Wallen".³⁶

Figuur 28: De dorpskern van Opwijk volgens het kaartboek (1725-1726) (Lindemans 1937)

De Borcht bleef steeds eigendom van de opeenvolgende griffiers. Zij hadden dus hun „greffie" (=secretariaat), waar tevens het gemeentelijk archief bewaard werd. Archeologisch onderzoek uit 1999 bracht waarschijnlijk sporen van deze griffierswoningen aan het licht.^{37,38}

De toegang tot het omsloten Borchtcomplex gebeurde langs een statige dreef, vertrekkende aan het huidige Singelplein - begin Kattestraat. De dreef stond gekend als de "Notelarendreef". De laatste gebouwen, waarvan nu nog slechts enkele puinhopen overblijven, dateren uit de 17e eeuw. Het geheel had enkele tientallen jaren geleden nog het uitzicht van een oude boerenhofstede, waarbij de wallen nog gedeeltelijk bestonden.³⁹

Ten zuiden van het project bevindt zich de 'oude pastorie'. Deze is nog steeds aanwezig.

³⁶ Claes en De Gryse, "Castrale mottes in het noordwesten van Vlaams-Brabant".

³⁷ HOM, "Opgravingen op de Borchtsite te Opwijk", 12.

³⁸ Claes en De Gryse, "Castrale mottes in het noordwesten van Vlaams-Brabant".

³⁹ "'Bescherming onroerend patrimonium' in HOM tijdschrift", 1997, 30-32.

Figuur 29: De Oude Pastorie met de omwalde tuin in vogelperspectief vanuit het Zuiden en oude prent van de 'Oude Pastorijs' (kaartboek 1725-1726 en Delcampe 2017)

3.3.1.1.2 Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

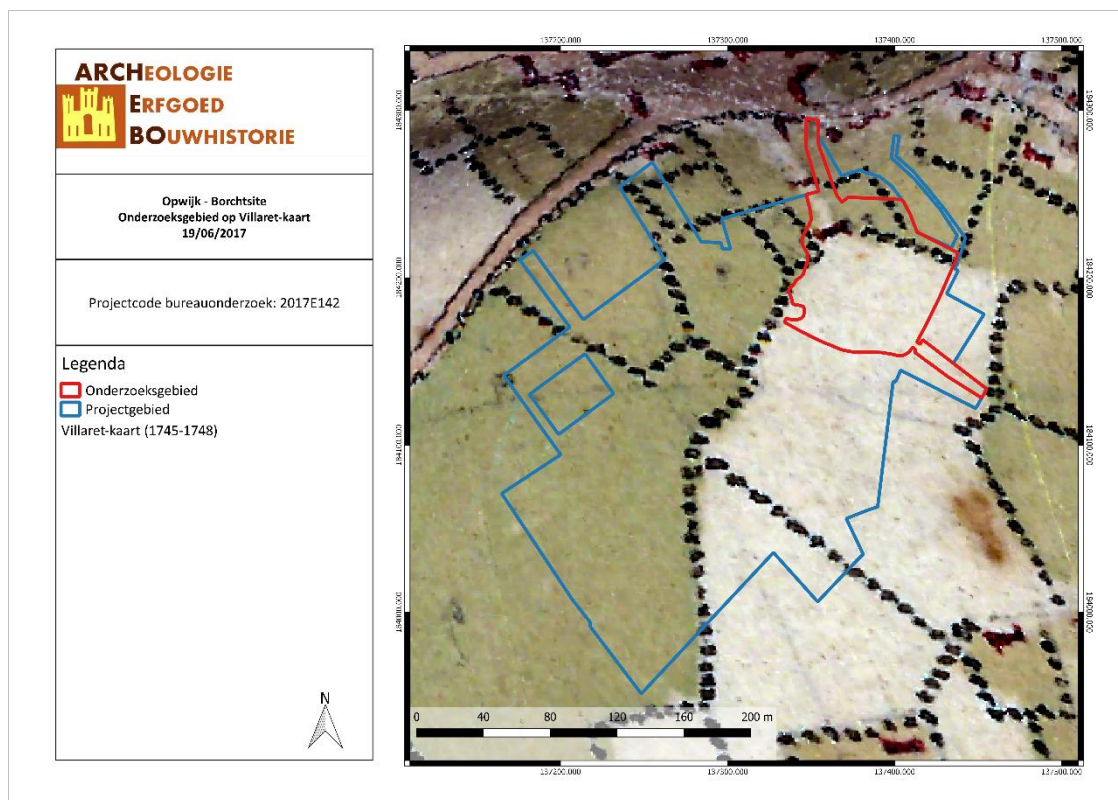
Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

De Villaret kaart wordt eveneens de kaart van de Franse ingenieurs en geografen genoemd (1745-1748). Het bestrijkt grote delen van het huidige Belgische grondgebied en vertelt ons hoe het landschap erbij lag in het midden van de 18de eeuw. Na de slag bij Fontenoy (1745) kregen de Fransen voor enkele jaren de controle over onze gebieden. Het is in die militaire context dat de meer dan 80 kaartbladen ontstonden. Op deze kaart merken we op dat het onderzoeksgebied geen bebouwing kent. We merken op dat het terrein grotendeels deel uitmaakt van een groter perceel dat een andere inkleuring kreeg. Mogelijk had dit bleek/niet ingekleurde perceel dan ook een andere bestemming dan de groen ingekleurde percelen. Niet ingekleurde delen stellen vermoedelijk akkerland voor.⁴⁰ Ofschoon de Villaret kaarten zo veel mogelijk watercomponenten weergeven zoals bronnen, watergrachten, drenkplassen en kleinere waterwegen, vinden we rond het onderzoeksgebied geen aanduiding hiervan. Water was een primordiaal gegeven op deze militaire kaart, vermits dit noodzakelijk was voor bevoorrading en vervoer, maar ook voor de locatie van hindernissen of verdedigingselementen.⁴¹ We onderscheiden een deel van een achthoek op de locatie van de borch.

⁴⁰ "Bladwijzer_december_2015_villaretkaart.pdf", 8, geraadpleegd 23 juni 2017, http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/Bladwijzer_december_2015_villaretkaart.pdf.

⁴¹ "Bladwijzer_december_2015_villaretkaart.pdf".

OPBO/17/06/19/17 - Digitale aanmaak

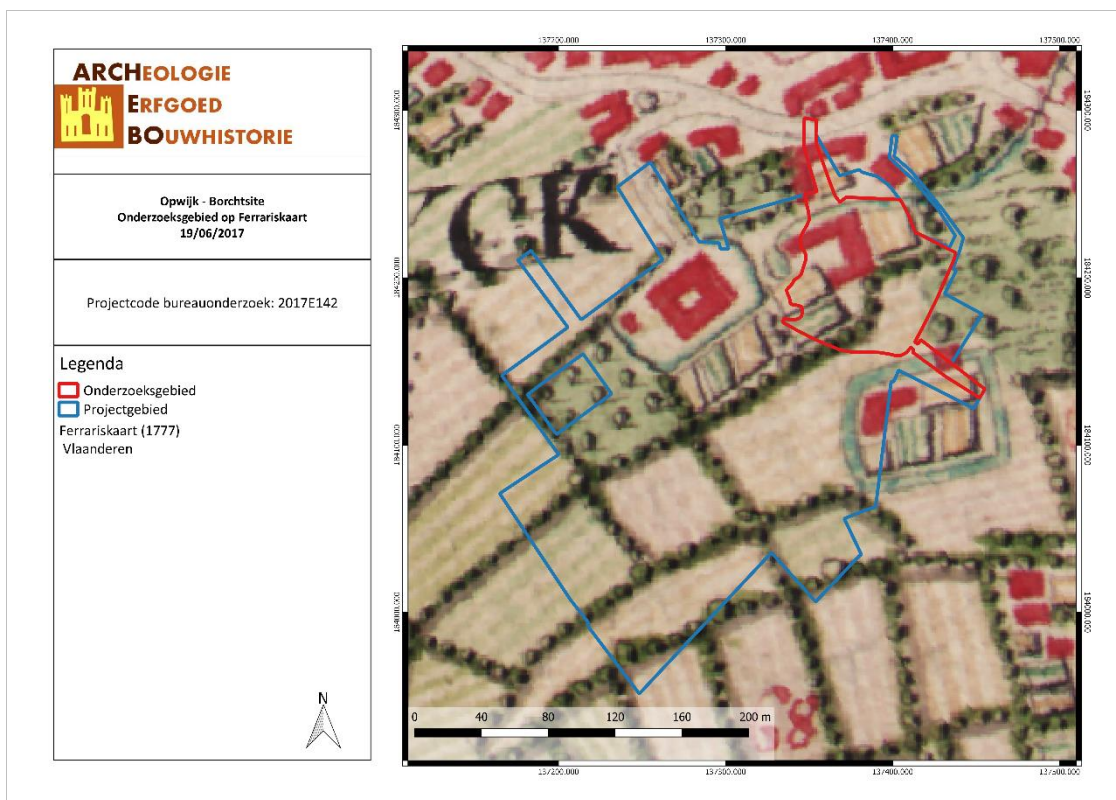
Figuur 30: Detail uit de villaretkkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in het rood omlijnd (Geopunt, 2017).

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied, hoewel soms lokale verschuivingen mogelijk zijn. Op de Ferrariskaart valt af te leiden dat het gebied bebouwd is.⁴² We merken een U-vormige constructie op. Daarnaast zijn verschillende tuinen aanwezig ten oosten en westen van deze bebouwing. De tuinen ten westen horen toe aan het 'hof te Hemelrijk'.⁴³ Ten zuiden van het project is een omgrachte bebouwing getekend. We merken eveneens ten noorden, binnen het projectgebied, een gracht op. Van de achtvorm op de locatie van de borcht is enkel nog de gracht rond het neerhof te herkennen door enkele depressies in het terrein.⁴⁴

⁴² “Geopunt Vlaanderen”, geraadpleegd 17 maart 2017, <http://www.geopunt.be/>.

⁴³ "Microsoft Word - Ferraris_legend.docx - legende_ferraris_kaart.pdf", geraadpleegd 22 maart 2017, http://www.geopunt.be/~media/geopunt/over%20geopunt/documents/legende_ferraris_kaart.pdf.

⁴⁴ Claes en De Gryse, "Castrale mottes in het noordwesten van Vlaams-Brabant".

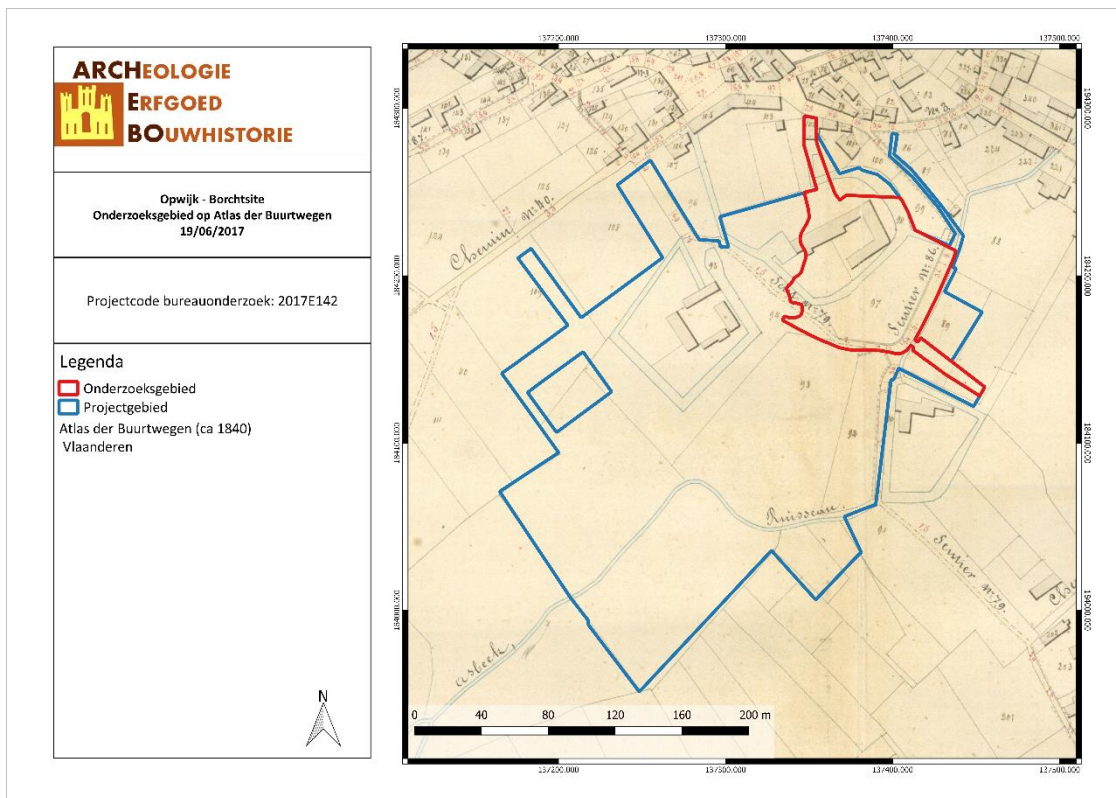
OPBO/17/06/19/18 - Digitale aanmaak

Figuur 31: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2017).

De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841 (Figuur 32). De wetgever wilde in 1841 ondubbelzinnig aanduiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Bedoeling was dus een inventarisatie te maken van alle "openbare" wegen en "private wegen met openbare erfdienstbaarheid". De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Voetwegen zijn smalle wegen (soms maar 1 meter breed) en de bedding behoort gewoonlijk toe aan de aangelanden. In de periode 1843-1845 werden voor alle gemeenten leggers, openbare registers, van de buurtwegen opgemaakt. Deze zijn de geschiedenis ingegaan als Atlassen der Buurtwegen. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.⁴⁵ Het gebied staat geregistreerd op het perceelnummer 97, 98, 102 en een deel van 94.⁴⁶ We merken de duidelijke U-vormige constructie op, ten tuin ten oosten is verdwenen. De watergrachten zijn op deze kaart duidelijker weergegeven dan op de Ferrariskaart. Deze omsluit de constructie in het zuiden en loopt verder parallel door naar het noorden.

⁴⁵ Geopunt Vlaanderen, "Atlas der Buurtwegen", geraadpleegd 2 januari 2017, <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

⁴⁶ Ibid.

OPBO/17/06/19/19 - Digitale aanmaak

Figuur 32: Situering van het onderzoeksgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2017).

Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Deze kaarten waren een gecommmercialiseerde versie van het toenmalig kadaster van België en bevatten vele gegevens over gronden en percelen. Zij werden gedrukt in lithografie of steendruk.⁴⁷ De perceelindeling op de Popp-kaart voor het onderzoeksgebied is beperkt gewijzigd in vergelijking met de situatie op de kaart van Atlassen der Buurtwegen. Op de detailkaart kregen ze evenwel andere kadastrumnummers toegekend: 563a, 564a, 565a, 567et en 567 bis. Verder een klein deel van het noordelijke deel van 568 en 561.

Volgens de kadastrale legger der grondeigenaren van Opwijk hoorden deze gronden toe aan 3 eigenaars. De percelen 563a, 564a, 565a, 567 en 567 bis hoorden toe aan Petrus-Amandus Demey, een winkelierster uit Opwijk. Op de percelen 563a, 567 en 567 bis waren boomgaarden gepland, op de percelen 564a en 565a was een huis met hof gelegen. Een beperkt deel van het onderzoeksproject hoorde toe aan Franciscus Decoster. Het perceel wordt opschreven als 'land'. Verder verwijst perceel 561 eveneens naar een boomgaard.⁴⁸

We merken op dat het onderzoeksgebied, volgens de Popp-kaart, één bebouwing kende op perceel 564a. De betekenis van de langgerekte constructie werd niet in de kadaster legger opgenomen. Op de Atlas der Buurtwegen uit 1840 daarentegen, zijn beide constructies verbonden tot een U-vormige constructie. Mogelijk hoorden beide gebouwen tot 1 geheel. Deze constructie zou tot 1941 bewoond blijven en functioneren als hoeve. Een deel van de grachten is weergegeven.

⁴⁷ Wikipedia, "Popp-kaarten", geraadpleegd 2 januari 2017, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Popp-kaarten>.

⁴⁸ P.-C. Popp, "Atlas Cadastral Parcellaire de la Belgique", geraadpleegd 23 juni 2017, <http://uurl.kbr.be/1004535/>.

Art. 244. — Demey, Petrus-Amandus, dochter, winkelster, Opwyck.

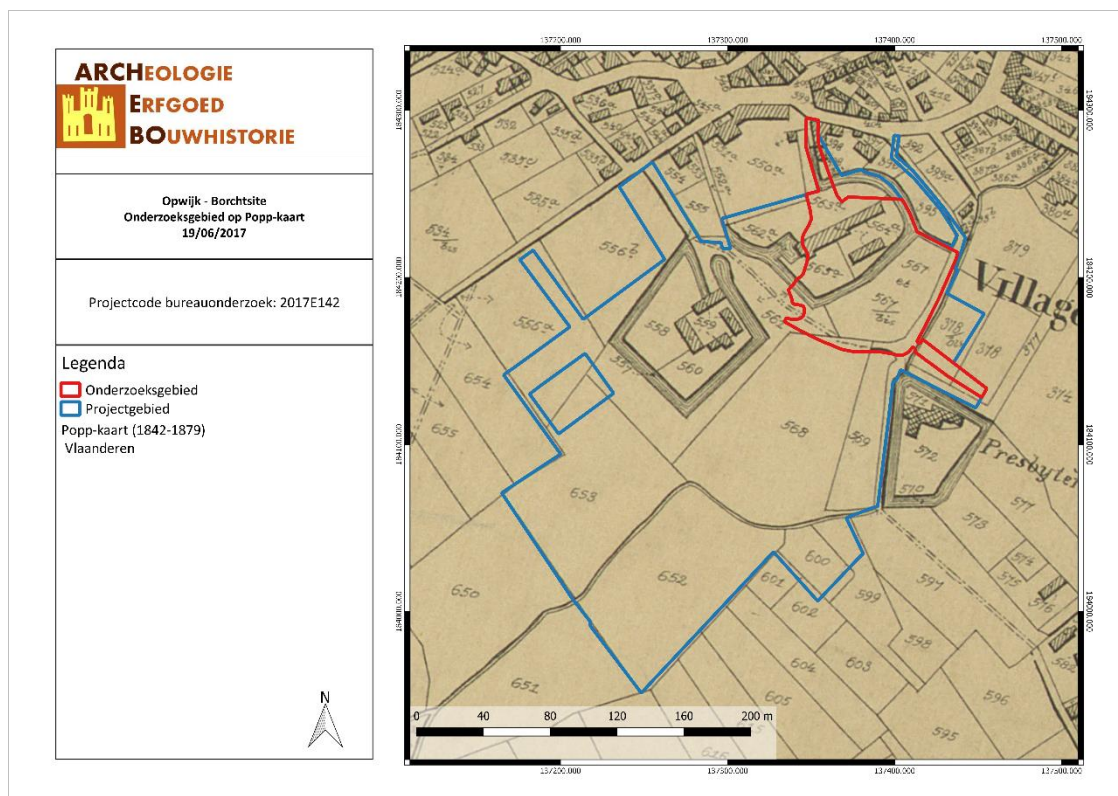
B	534 ^{bis}	Land	46,50	2	32,55	
D	54	Bosch	18,50	1	8,88	
B	556 ^b	Land	55,10	2	37,17	
	567	Boomgaard	12,50	1	11,87	
	557	Land	57,40	1	45,92	
C	564	"	51,40	2-3	20,57	
A	556	"	24,20	3	14,76	
B	567 ^{bis}	Boomgaard	12,50	1	11,87	
H	59 ^a	Land	51,60	4	20,64	
D	55 ^a	"	9,20		4,41	
B	569 ^a	Vyver	6,70	2	4,54	
	563 ^a	Boomgaard	25,00	1	21,85	
	564 ^a	Huis	15,40	6	12,75	51,00
	565 ^a	Hof	9,20	2	7,36	
			5,81,20		255,09	51,00

Art. 1239. — Decoster, Franciscus, ontvanger, de vrouw, Opwyck.

B	568	Land	77,50	3	47,28	
	552	Hof	10,60	1	10,49	
	553	Huis	8,40	3	6,72	102,00
	554	Broowery	50	1	40	76,00
	555	Boomgaard	25,10	1	25,84	
	556 ^a	Land	37,80	1	50,24	
A	405	"	40,50	3	24,70	
C	181 ^b	Bosch	25,20	2	8,57	
B	556 ^a	Land	46,50	2	52,41	
G	108	"	16,50	3	10,07	
B	550 ^b	Huis	1,20	9	96	18,00
	551 ^a	Hof	1,60	1	1,59	
			2,91,20		197,27	196,00

Art. 1903. — Vereertbrugghen, Guillelmus-Josephus en Maria-Catharina, landb., Opwyck.

A	519	Land	50,20	2	21,14	
	408 ^a	"	50,20	2	50,62	
	409	"	77,70	2	47,40	
B	47	"	54,20	1	43,36	
	557	Vyver	12,20	2	3,30	
	558	Boomgaard	15,20	1	14,44	
	559	Huis	10,60	4	8,48	87,00
	560	Hof	9,10	2	7,28	
	561	Boomgaard	54,40	1	51,68	
	700	Land	1,02,80	1	82,24	
	716	"	55,80	1	43,04	
C	550 ^a	"	64,50	2	45,01	
	596	"	55,50	2-3	36,22	
D	66 ^a	"	45,40	2	31,78	
	191	Hooiland	21,50	2	14,82	
	198	"	5,10	2	7,99	
	199	"	15,50	2	8,11	
	474	Land	71,40	3	45,55	
E	2	"	1,15,00	2	80,50	
	218	"	41,90	4	16,76	
	599	"	50,00	2	21,00	
F	58	"	51,60	2	36,12	
	510 ^a	"	70,20	3	42,82	
G	567	Hooiland	48,20	1	43,86	
	598	Land	52,60	2-4	16,46	
H	97	"	58,50	5	35,69	
			12,05,50		853,67	87,00

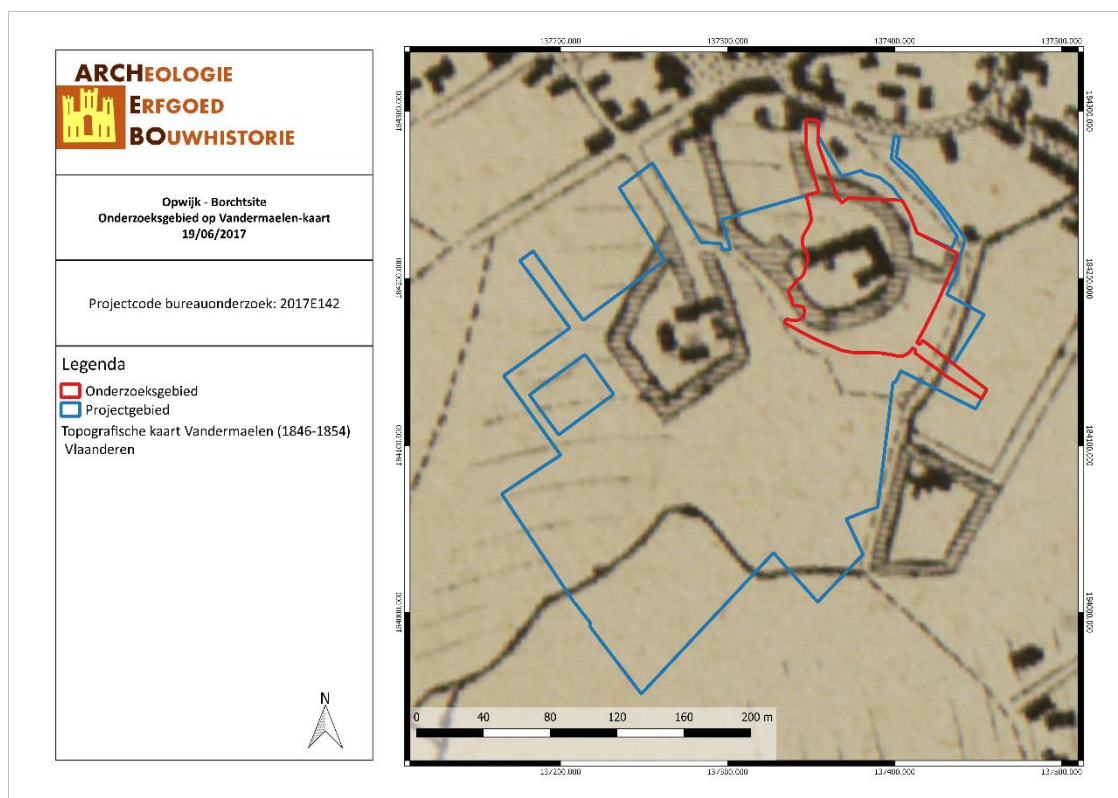
Figuur 33: Uittreksel uit de Kadastrale Legger van Opwijk⁴⁹

OPBO/17/06/19/20 - Digitale aanmaak

⁴⁹ Ibid.

Figuur 34: Situering van het onderzoeksgebied op de Poppkaart (Geopunt, 2017).

De kaarten Vandermaelen of Vandermaelenkaarten zijn een verzameling van historische kaarten van België, gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). De Belgische overheid zag voor zichzelf geen taak weggelegd om de kadastergegevens in plannen om te zetten, maar hoopte dat anderen deze taak op zich zouden nemen. In 1836 kreeg Vandermaelen toelating om de kadastergegevens te gebruiken en in kaart te brengen. Dit resulteerde in de topografische kaart "Carte topographique de la Belgique", gemaakt tussen 1846 en 1854 op 250 folio's op schaal 1 : 20.000. Deze kaarten geven een gedetailleerd beeld van heel België en worden beschouwd als de opvolger van de Ferrariskaarten uit de periode 1771-1778.⁵⁰ We onderscheiden op deze kaart niet meer de verschillende perceelnummers. De plaats van de bebouwing blijft ongewijzigd en is duidelijk een gebouwencomplex met drie aaneengesloten vleugels in U-vorm, de tuin is verdwenen. Deze hoeve bleef tot 1941 bewoond, waarna ze in ruïne verviel en tenslotte bijna volledig werd afgebroken. De grachten zijn duidelijk aangegeven

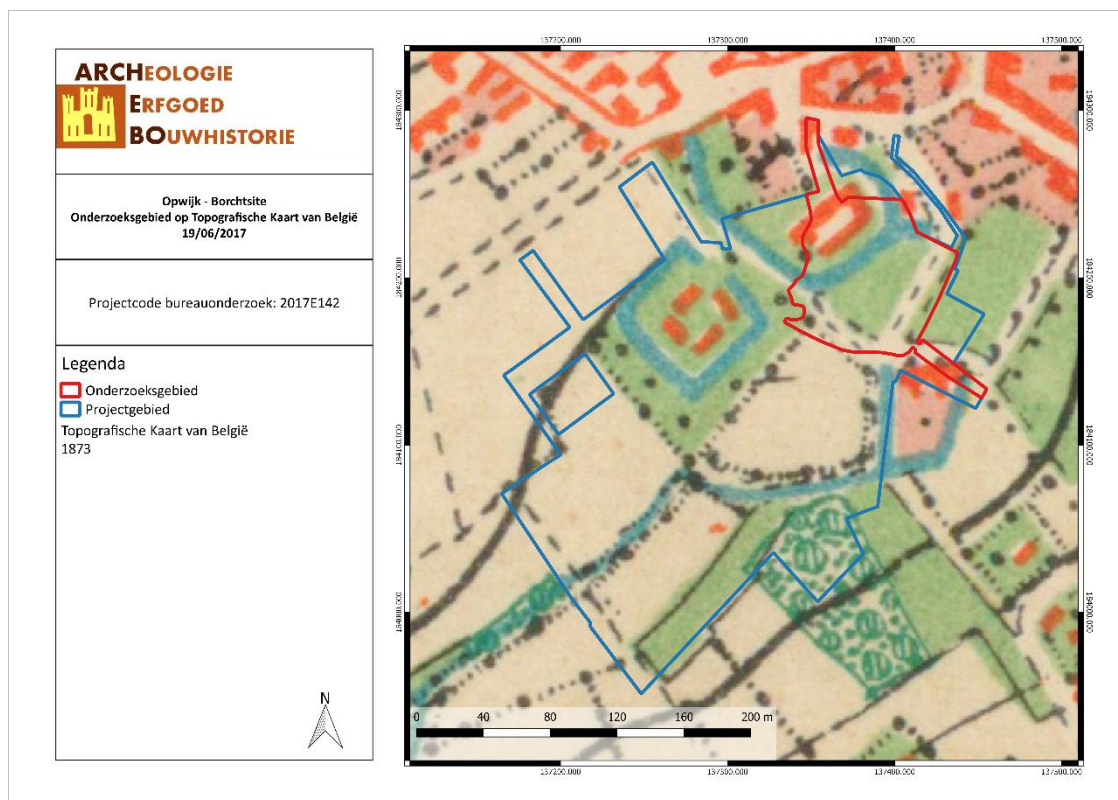

OPBO/17/06/19/21 - Digitale aanmaak

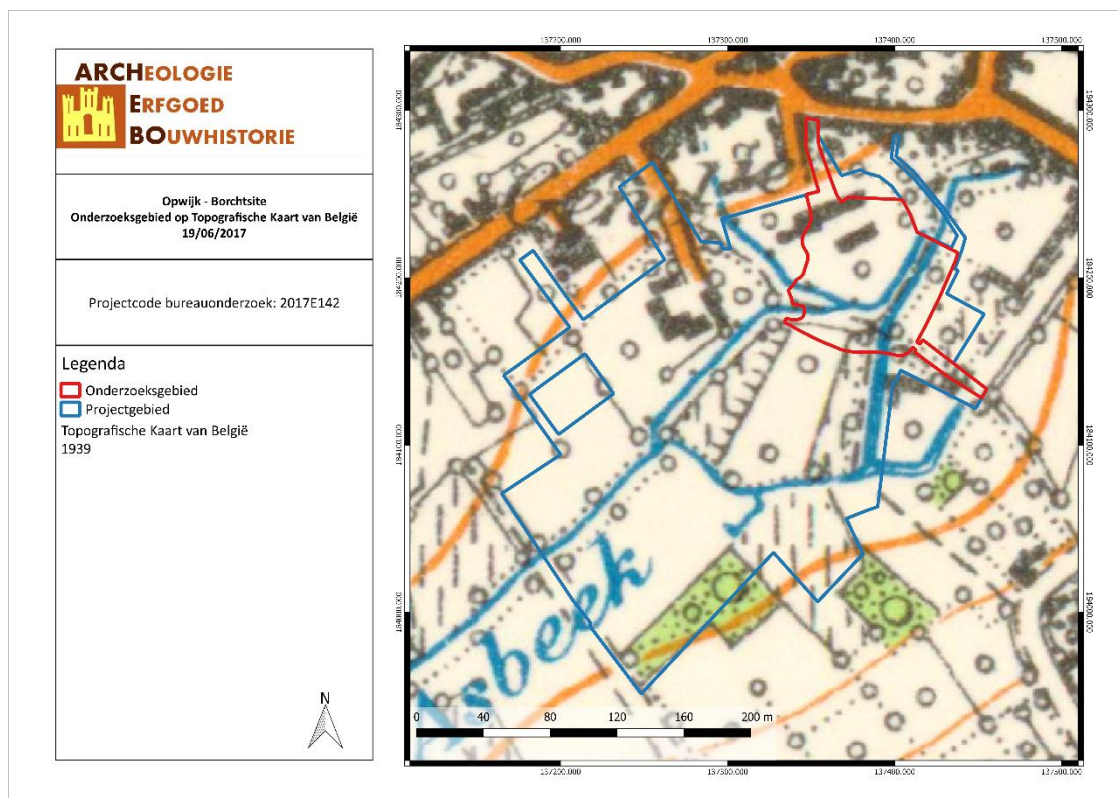
Figuur 35: Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).

Op de verschillende topografische NGI kaarten, daterend van 1873 tot 1969, zien we dat de 'hoeve' tot de kaart van 1939 in zijn totaliteit bewaard blijft. Vanaf de kaart van 1969 daarentegen, merken we op dat het gebouw sterk in omvang is verminderd. De luchtfoto van 1979 toont enkel ruïnes. Op de huidige topografische kaart is het gebouw volledig verdwenen. Het 'hof ten Hemelrijk', gelegen ten westen van het projectgebied, evenals de Oude Pastorij, gelegen ten zuiden, zijn nog steeds aanwezig.

⁵⁰ Wikipedia, "Vandermaelenkaarten", online encyclopedie, *Wikipedia*, geraadpleegd 7 december 2016, <https://nl.wikipedia.org/wiki/Vandermaelenkaarten>.

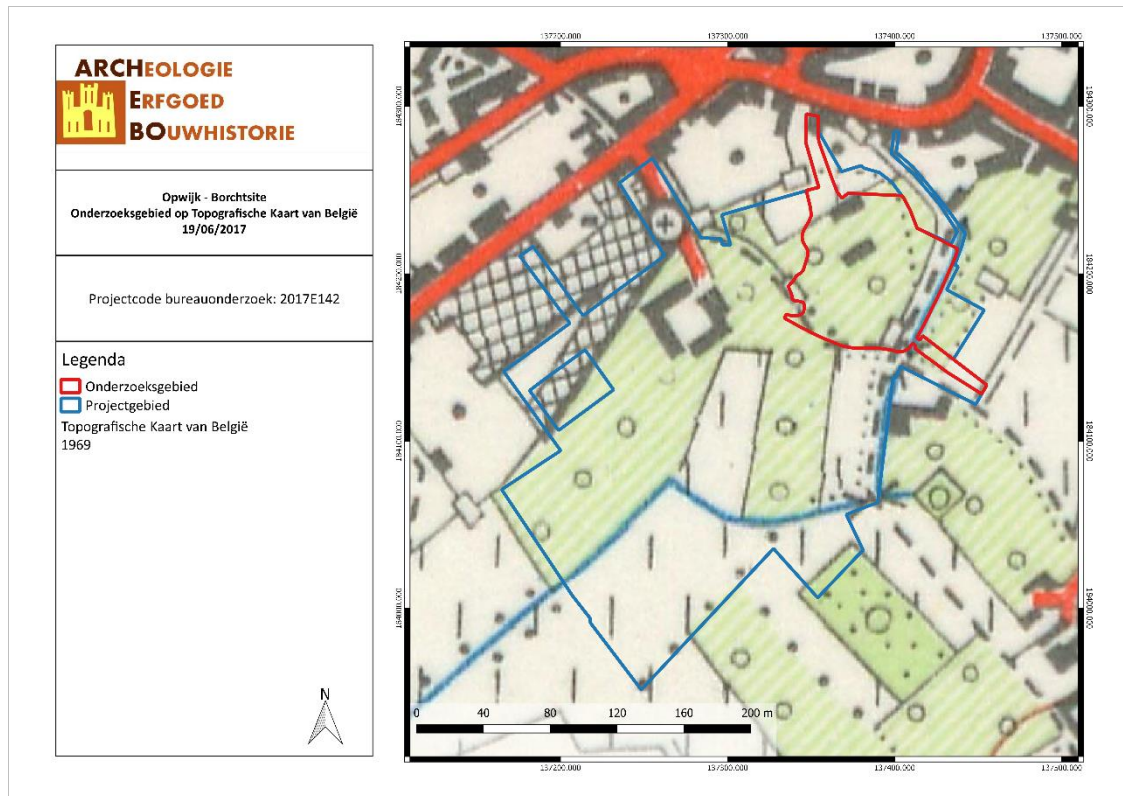

OPBO/17/06/19/22 - Digitale aanmaak

Figuur 36: Situering van het onderzoeksgebied op de NGI kaart uit 1873 (Geopunt, 2017).

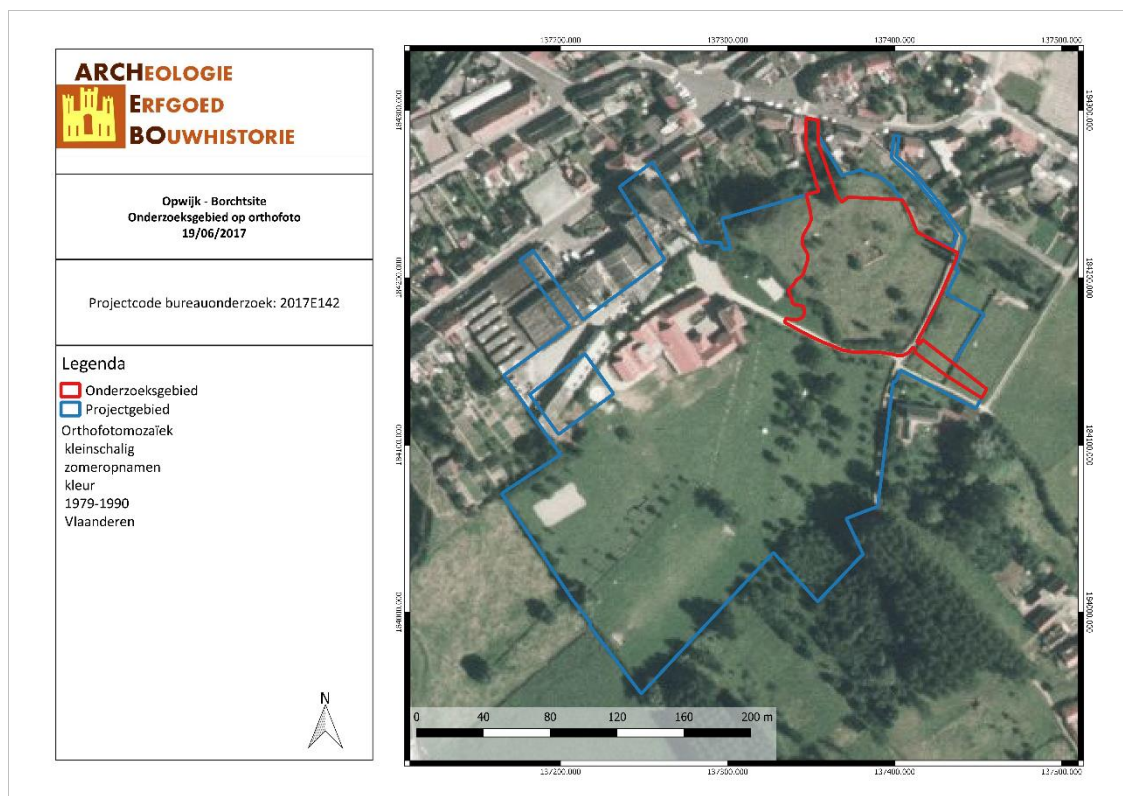
OPBO/17/06/19/23 - Digitale aanmaak

Figuur 37: Situering van het onderzoeksgebied op de NGI kaart uit 1939 (Geopunt, 2017).

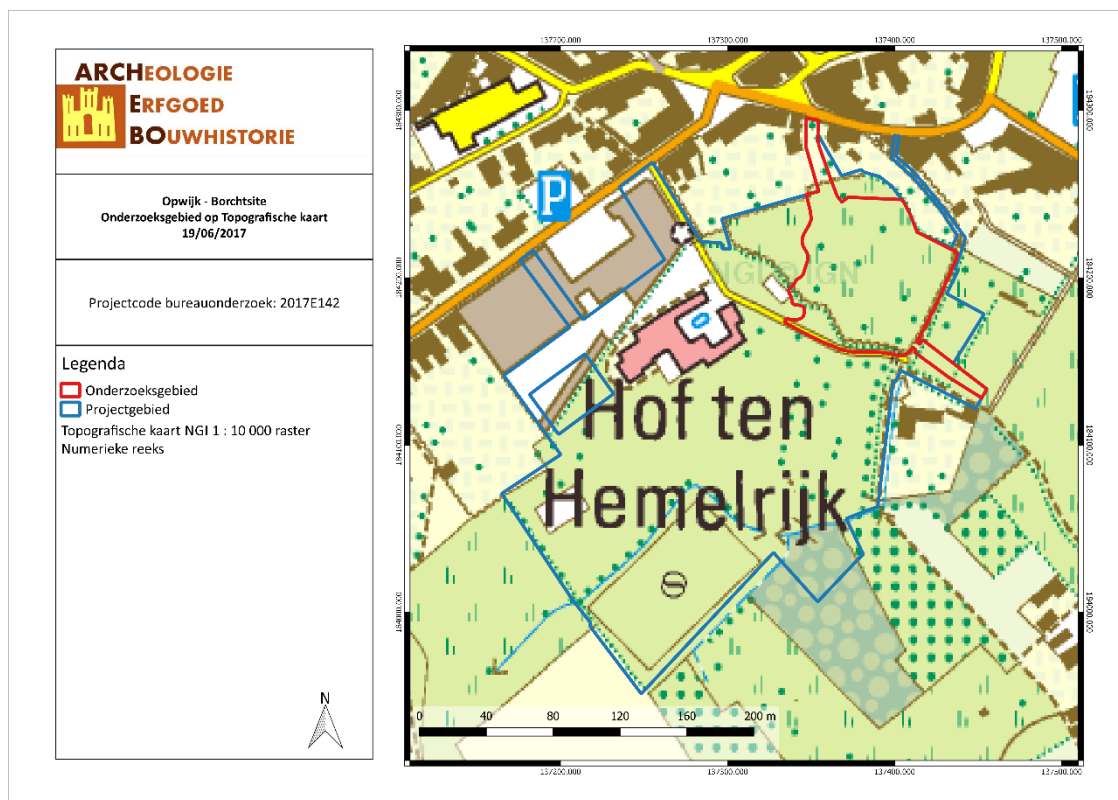
OPBO/17/06/19/24 - Digitale aanmaak

Figuur 38: Situering van het onderzoeksgebied op de NGI kaart uit 1969 (Geopunt, 2017).

OPBO/17/06/19/25 - Digitale aanmaak

Figuur 39: Situering van het onderzoeksgebied op orthofoto uit 1979-1990 (Geopunt, 2017).

OPBO/17/06/19/26 - Digitale aanmaak

Figuur 40: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2017).

3.4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Aan de hand van het kaartmateriaal konden we achterhalen dat er binnen het onderzoeksgebied bebouwing aanwezig was vanaf de tweede helft van de 18de eeuw. Mogelijk was er eveneens bebouwing aanwezig voor de 18de eeuw, maar hier bestaan geen cartografische gegevens over. Op de Villaret kaart (1745-1748) is het onderzoeksgebied vermoedelijk aangeduid als akkerland. Er worden geen gebouwen op weergegeven. Vanaf de Ferraris kaart merken we een U-vormige constructie op. Daarnaast zijn verschillende tuinen aanwezig ten oosten en westen van deze bebouwing. Deze worden niet meer weergegeven op de kaart van 'Atlas van Buurtwegen'. De U-vormige bebouwing wordt, al dan niet als 1 geheel of als 2 gescheiden gebouwen, weergegeven tot op de topografische kaart van 1939. Historische gegevens wijzen er eveneens op dat een hoeve tot 1941 in gebruik was op de onderzoeksterrein. Restanten van de bebouwing zijn nog zichtbaar op de topografische kaart van 1969 en de luchtfoto van 1979. Op de huidige topografische kaart zijn geen aanwijzingen meer te onderscheiden van deze bebouwing.

Er werden reeds verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd op en in de nabijheid van het onderzoeksgebied. Het betreft hierbij om de percelen: 567D, 559V en 378C. Een eerst gekend vooronderzoek werd uitgevoerd in 1998-1999. Bodemsporen werden gedateerd in 17de en 20ste eeuw, deze waren evenwel niet altijd even duidelijk. Deze verwijzen mogelijk naar een 18de-eeuwse bewoning en vermoedelijk ook naar de griffierswoning uit de 17de eeuw (cfr. supra). Het onderzoek toonde aan dat de site ook eerder, rond de 10de en 11de eeuw, werd bewoond en er zou verder een bewoningsfase van de 12de tot de 14de eeuw kunnen onderscheiden worden. Het basisrapport van 'Group Monument' verwijst eveneens naar dit proefsleuvenonderzoek, uitgevoerd door Bernard Van Daele. Een digitaal bestand hiervan is evenwel niet ter beschikking. Er zouden evenwel geen noemenswaardige vondsten zijn gedaan (Maarten Bracke 2017, pers. comm.).

Een tweede archeologische campagne in de vorm van proefsleuven, uitgevoerd in 2005, toonde de aanwezigheid van een bakstenen oven, een 10 meter brede gracht, paalsporen en een mogelijk waterput. De CAI verwijst eveneens naar een prospectie uitgevoerd in september 2005. Hieruit werd geconcludeerd, volgend de CAI, dat het om een verstoorde en uitgegraven leemput gaat dat werd opgevuld met afval.⁵¹ Er zijn evenwel geen dossiernummers weergegeven (het staat aangegeven met een “?”), bijgevolg is het niet mogelijk het dossier te raadplegen en zo de correcte locatie van de verstoring te consulteren. Bij een laatste campagne, een opgraving ondernomen in 2008, heeft men het gebied in 3 zones verdeeld. Zone 1, omsloten door een gracht, bevatte vol middeleeuwse sporen (tweede helft 11de – tweede helft 12de eeuw). Deze werd geïnterpreteerd als een onderdeel van het neerhof met walgracht. Grotere structuren, zoals gebouwplattegronden, konden evenwel niet onderscheiden worden. De gevonden gracht gaat vermoedelijk om de omwallingsgracht. Hierbinnen werd een tweede, smallere, gracht gevonden. Zone 3 bevatte een ‘mottegracht’ met een assymetrische opvulling, maar deze was te beperkt om te spreken over een hoge motteheuvel. Er werden bijgevolg geen duidelijke aanwijzingen gevonden dat de Borchtsite teruggaat tot een motteheuvel. Een onderzoek van het mogelijk opperhof is hiervoor noodzakelijk.

De exacte locatie van het opperhof en het neerhof zijn, ondanks de verschillende archeologische campagnes, bijgevolg nog niet gevonden. De volmiddeleeuwse sporen in het noorden van het gebied wijzen waarschijnlijk op het neerhof. Het opperhof dient vermoedelijk gesitueerd te worden ten noorden-noordwesten van het onderzoeksterrein, meer naar de huidige dorpskern toe.⁵² Onderzoek van het kadastrale perceel ‘Afd. 1, B, 389G’, dat voor deze archeologienota worden aangesneden, geniet daarom een bijzondere aandacht.

De site werd verder verlaten tot de 16de eeuw. Historische bronnen geven aan dat er op het onderzoeksgebied een griffierwoning (1626) en later hoeve gelegen heeft. Historisch gezien kunnen we voor het onderzoeksgebied dan ook spreken van een hoge densiteit aan bebouwing.

Langs de huidige Millenniumstraat, op een boogscheut van het opgravingsterrein, werden bij archeologisch onderzoek de afgelopen jaren sporen van IJzertijd en landelijke Romeinse bewoning gevonden, evenals sporen uit het mesolithicum. Deze laatste werd op 200 meter van het projectgebied gevonden (cfr. supra). Dit wijst erop dat de bewoning van het Opwijkse grondgebied mogelijk al duizenden jaren teruggaat, zonder daarom te spreken van een Keltische of Romeinse nucleus waaruit het dorp ontstond.⁵³ Binnen het onderzoeksgebied zijn CAI locaties geregistreerd van 11de tot de 16de eeuw (cfr. supra). CAI locaties uit de Volle Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd zijn opgetekend op de terreinen grenzend aan het onderzoeksgebied. Verder wordt de kans op het vinden van steentijd vondsten in rekening gebracht. Het projectgebied is gelegen in een dal, hierin stroomt een natuurlijke waterloop. Tijdens de opgravingen van 2008 werden evenwel geen steentijd vondsten geregistreerd binnen het projectgebied.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen ligt het projectgebied voornamelijk onder OB (bebouwde zone) en is het verder gekarteerd als Ldp(o). De Ldp(o) bodem bestaat uit matig natte zandleembodem zonder profiel.

De resultaten van het archeologisch onderzoek op de percelen 567D, 559V en 378C, uit 1998-1999 en 2006-2008, duiden op het belangrijke potentieel voor archeologische vondsten binnen het plangebied. De percelen 567D, 559V en 378C werden reeds onderworpen aan een archeologisch onderzoek. Een onderzoek van het perceel 398G kan een essentiële bijdrage leveren tot de locatie van het vermoedelijke opperhof.

⁵¹ “CAI Databank, gebeurtenissen | Onroerend Erfgoed”, geraadpleegd 10 februari 2017, <https://cai.onroerenderfgoed.be/>.

⁵² Heyvaert e.a., “Group Monument: Opwijk - Archeologisch onderzoek Borchtsite 2008 - Basisrapport 1/5 - bs1.pdf”.

⁵³ Claes en De Grayse, “Castrale mottes in het noordwesten van Vlaams-Brabant”.

4 RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1 ALGEMEEN

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft ARCHEBO bvba in opdracht van de gemeente Opwijk een bureauonderzoek uitgevoerd voor de realisatie van parkeergelegenheden en skatepark. Deze realisatie gaat gepaard met graafwerken waardoor het bodemarchief verstoord zal worden.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat reeds 7 427,4 m² van de 7 724 m² is onderzocht door een prospectie in 2005 en 'Groep Monument' in 2008. Deze prospectie en opgraving duidde het archeologisch potentieel van deze site aan, maar de vondsten waren ontoereikend om de structuur van borch (neerhof en opperhof) te lokaliseren en te analyseren. Het perceel, in het noorden, kende vanaf de 18de eeuw eveneens bebouwing. *In situ* bewaring van het archeologisch erfgoed is in dit geval enkel een optie afhankelijk van de diepte van de sporen.

4.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?

Historische gegevens werden door middel van bronnenonderzoek en cartografisch onderzoek verworven.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat reeds 7 427,4 m² is opgegraven door een prospectie in 2005 en een opgraving door 'Groep Monument' in 2008. Dit archeologisch onderzoek heeft aangetoond dat zone 1 (cfr. supra) bewoningssporen bevatte van de 10de tot de 14de eeuw. Er werden evenwel geen gebouwplattegronden gevonden. Zone 2, gelegen ten zuiden van zone 1, bevatte geen middeleeuwse sporen. Zone 3, gelegen ten oosten van zone 1, bevatte vermoedelijk een mottegracht. Deze was evenwel te beperkt om verder nauwkeurig te definiëren. Verder leverde een proefsleuvenonderzoek ten zuiden van het onderzoeksterrein geen bruikbare sporen op. Deze opgraving duidde het archeologisch potentieel van de site aan, maar de vondsten waren ontoereikend om de structuur van de borch (neerhof en opperhof) te lokaliseren en te analyseren. In het noorden duidt het cartografisch materiaal aan dat het perceel 398G sinds de 18de eeuw bebouwing heeft gekend. *In situ* bewaring van het archeologisch erfgoed, op dit perceel, is in dit geval enkel een optie afhankelijk van de diepte van de sporen.

Via historische bronnen konden geen exacte aanwijzingen geregistreerd worden voor de vroegere periodes. Wel behoort het onderzoeksproject tot een regio rijk aan Steentijd en IJzertijd vondsten, Romeinse en middeleeuwse gebeurtenissen.

2. Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?

Het onderzoeksproject werd grotendeels opgegraven in 2008 door de 'Groep Monument'. Een afgewerkt rapport is nog niet ter beschikking. Uit het basisrapport kon afgeleid worden dat er sporen uit de 10de tot 14de eeuw aanwezig zijn.⁵⁴ Vermoedelijk gaat het hierbij om restanten van het neerhof (cfr.

⁵⁴ Heyvaert e.a., "Group Monument: Opwijk - Archeologisch onderzoek Borchtsite 2008 - Basisrapport 1/5 - bs1.pdf".

supra). In het noorden werd perceel 398G nog niet aan archeologisch onderzoek onderworpen. Via de kadastragegevens van Popp werd dit perceel omschreven als boomgaard. Kaartmateriaal toont evenwel aan dat mogelijk constructies op het perceel hebben gelegen vanaf de 18de eeuw aan de straatzijde.

3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het onderzoeksgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?*

Het onderzoeksproject werd grotendeels opgegraven in 2008 door de 'Groep Monument'. Een afgewerkt rapport is nog niet ter beschikking. Uit het basisrapport kon afgeleid worden dat er sporen uit de 10de tot 14de eeuw aanwezig zijn.⁵⁵ Vermoedelijk gaat het hierbij om restanten van het neerhof (cfr. supra). In het noorden werd perceel 398G nog niet aan archeologisch onderzoek onderworpen. Via de kadastragegevens van Popp werd dit perceel omschreven als boomgaard. Op basis van de historische bronnen en kaarten worden structuren verwacht van de 17de en 18de -eeuwse gebouwen in het noorden van dit perceel.

4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

Archeologische campagnes uitgevoerd in 1998-1999 en 2005-2008 hebben gezorgd voor een recente verstoring op het perceel 567D, 559V en 378C. Bij deze campagnes werden geen gebouwplattegronden gevonden. De minste verstoringen kunnen verwacht worden in het tot nog toe archeologisch onverstoorde perceel 389G ten noorden van het perceel 567D.

4.3 SAMENVATTING / ASSESSMENT BUREAUONDERZOEK

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

4.3.1.1.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Op het terrein zal door de opdrachtgever, gemeente Opwijk, een stedenbouwkundige aanvraag geformuleerd worden voor de realisatie van parkeergelegenheden en skatepark. Het onderzoeksgebied ligt in de zandleemstreek- en leemstreek.

Er werden reeds verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd op en in de nabijheid van het onderzoeksgebied, op de percelen 567D, 378C, 559V. De resultaten van deze campagnes tonen aan dat rond 10de en 11de eeuw bewoning is geweest, verder kan een bewoningsfase van de 12de tot de 14de eeuw onderscheiden worden. Tenslotte werden bodemsporen gedateerd in 17de en 20ste eeuw, deze waren evenwel niet altijd even duidelijk. De opgraving uitgevoerd in 2008 heeft mogelijk het neerhof kunnen lokaliseren, gebouwplattegronden konden evenwel niet onderscheiden worden. Hierbij werden geen duidelijke aanwijzingen gevonden dat de Borchtsite teruggaat tot een motteheuvel, vermits de exacte locatie van het opperhof nog niet is gevonden. Het opperhof dient vermoedelijk gesitueerd te worden ten noord-noordwesten van het onderzoeksterrein, meer naar de huidige dorpskern toe. Onderzoek van het kadastrale perceel 'Afd. 1, B, 389G', dat voor deze archeologienota wordt aangesneden, geniet daarom een bijzondere aandacht.

Op een boogscheut van het opgravingsterrein werden bij archeologisch onderzoek de afgelopen jaren sporen van IJzertijd en landelijke Romeinse bewoning gevonden, evenals sporen uit het mesolithicum op 200 meter van het projectgebied. Dit wijst erop dat de bewoning van het Opwijkse grondgebied mogelijk al duizenden jaren teruggaat. Binnen het onderzoeksgebied zijn CAI locaties geregistreerd van

⁵⁵ Heyvaert e.a., "Group Monument: Opwijk - Archeologisch onderzoek Borchtsite 2008 - Basisrapport 1/5 - bs1.pdf".

11de tot de 16de eeuw. CAI locaties uit de Volle Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd zijn opgetekend op de terreinen grenzend aan het onderzoeksgebied. Verder wordt de kans op het vinden van steentijd vondsten in rekening gebracht. Het projectgebied is gelegen in een dal, hierin stroomt met een natuurlijke waterloop. Tijdens de opgravingen werden evenwel geen steentijd vondsten geregistreerd binnen het projectgebied.

Opwijk werd wellicht tijdens de 7de of de 8ste eeuw gekerstend. Waarschijnlijk waren Walterus van Ingersbrugge en Ingelbertus van “Ingersbruc” ooit de oprichters van het mottecomplex halfweg de 12e eeuw. De gemeente Opwijk zou uit twee afzonderlijke parochies bestaan hebben. Op het einde van de Vroege Middeleeuwen bevonden zich verspreid over het grondgebied waarschijnlijk een 30-tal hoeves. Op de Klei werd een kleine kapel gebouwd. Deze wordt in de 12de eeuw overgebracht naar het centrum in de Sint-Pauluskerk, voornamelijk omwille van de handel. Ten laatste in de 10de eeuw werd het gebied ingebed in het feodale leenstelsel. In 1108 stonden ze hun rechten op de kerkelijke goederen af aan het kapittel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Dendermonde. Opwijk behoorde bij het graafschap Vlaanderen, een leen van de Franse koning.

We kunnen aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal achterhalen dat er binnen het perceel 398G bebouwing heeft gestaan in de 18de eeuw. Tegenwoordig is dit perceel in gebruik als parking. Op foto's is te zien dat er kiezelstenen als verharding zijn gebruikt, het archeologische niveau is mogelijk bewaard gebleven. De percelen 567D, 378C, 559V werden reeds archeologisch onderzocht. Het potentieel tot kennisvermeerdering van het perceel 398G is voldoende geacht om verder onderzoek op te leggen.

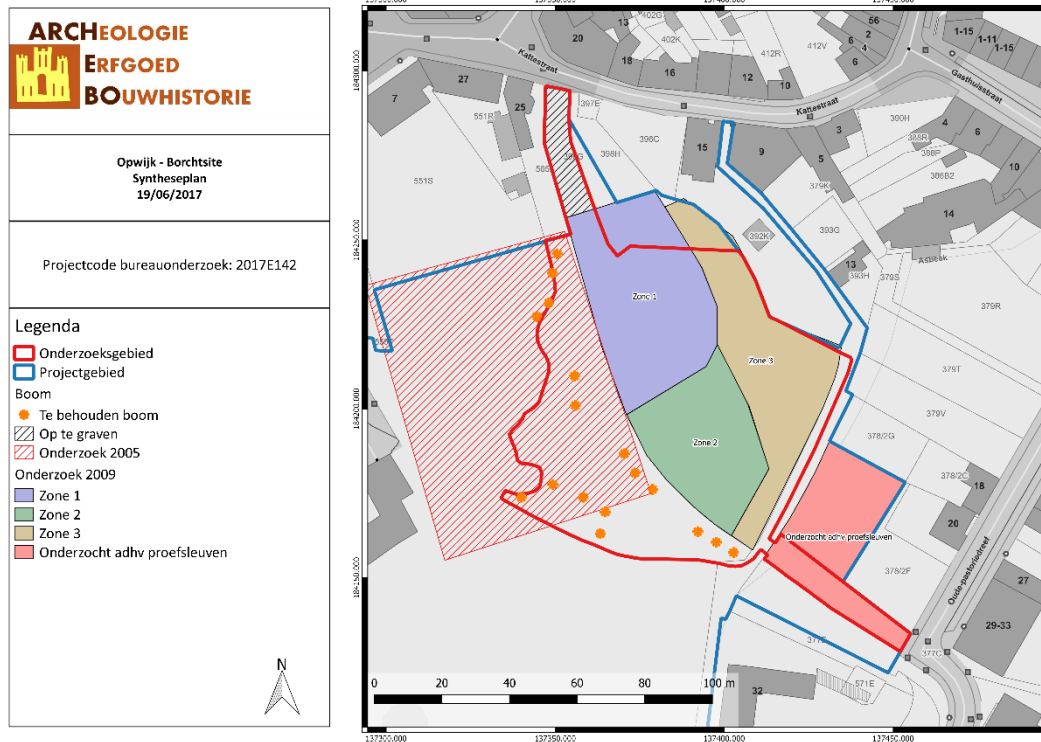
4.3.1.1.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Op het terrein zal door de opdrachtgever, gemeente Opwijk, een stedenbouwkundige aanvraag geformuleerd worden voor de realisatie van parkeergelegenheden en skatepark. Het onderzoeksgebied ligt in de zandleemstreek- en leemstreek.

Er werden reeds verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd op en in de nabijheid van het onderzoeksgebied, op de percelen 567D, 378C, 559V. De resultaten van deze campagnes tonen aan dat rond 10de en 11de eeuw bewoning is geweest, verder kan een bewoningsfase van de 12de tot de 14de eeuw onderscheiden worden. Tenslotte werden bodemsporen gedateerd in 17de en 20ste eeuw, deze waren evenwel niet altijd even duidelijk. De opgraving uitgevoerd in 2008 heeft mogelijk het neerhof kunnen lokaliseren, gebouwplattergronden konden echter niet onderscheiden worden. Het opperhof dient vermoedelijk gesitueerd te worden ten noord-noordwesten van het onderzoeksterrein. Onderzoek van het kadastrale perceel 'Afd. 1, B, 389G', dat voor deze archeologienota wordt aangesneden, geniet daarom een bijzondere aandacht.

Op een boogscheut van het opgravingsterrein werden bij archeologisch onderzoek de afgelopen jaren sporen van IJzertijd en landelijke Romeinse bewoning gevonden, evenals sporen uit het mesolithicum op 200 meter van het projectgebied. Dit wijst erop dat de bewoning van het Opwijkse grondgebied mogelijk al duizenden jaren teruggaat. Binnen het onderzoeksgebied zijn CAI locaties geregistreerd van 11de tot de 16de eeuw. CAI locaties uit de Volle Middeleeuwen tot de Nieuwe Tijd zijn opgetekend op de terreinen grenzend aan het onderzoeksgebied.

We kunnen aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal achterhalen dat er binnen het perceel 398G bebouwing heeft gestaan in de 18de eeuw. Tegenwoordig is dit perceel in gebruik als parking. Op foto's is te zien dat er kiezelstenen als verharding zijn gebruikt, het archeologische niveau is mogelijk bewaard gebleven. De percelen 567D, 378C, 559V werden reeds archeologisch onderzocht. Het potentieel tot kennisvermeerdering van het perceel 398G is voldoende geacht om verder onderzoek op te leggen.

OPBO/17/06/19/27 - Digitale aanmaak

Figuur 41: Synthesepan met aanduiding van de geplande werken (Geopunt, 2017).

4.4 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Gezien de kans dat er binnen het plangebied, ter hoogte van perceel 398G, nog intacte archeologische resten aanwezig zijn, stelt ARCHEBO bvba verder vooronderzoek voor. De voorgestelde uitvoeringswijze van het archeologisch onderzoek is het onderwerp van het Programma van Maatregelen.

5 BIBLIOGRAFIE

- ：“:: Notre Belgique.be ”: Geraadpleegd 22 juni 2017. <http://www.notrebelgique.be/fr/index.php?nv=24>.
- Baeyens, L., en R. Tavernier. “Bodemkaart van België, kaartblad Herentals 45W”. Instituut tot aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (I.W.O.N.L.), 1970.
- “‘Bescherming onroerend patrimonium’ in HOM tijdschrift”, 1997.
- “Bladwijzer_december_2015_villaretkaart.pdf”. Geraadpleegd 23 juni 2017. http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/Bladwijzer_december_2015_villaretkaart.pdf.
- Bogemans, Frieda. “Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 23 Mechelen”, 1996.
- “CAI Databank | Onroerend Erfgoed”. Geraadpleegd 10 februari 2017. <https://cai.onroenderfgoed.be/>.
- Claes, B., en H. De Gryse. “Castrale mottes in het noordwesten van Vlaams-Brabant”, Het Brabants Kasteel, 2006, 3–18.
- E. Van Ranst, en C. Sys. “Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)”. Laboratorium van Bodemkunde, Gent, 1 april 2000.
- “etymologiebank.nl”. Geraadpleegd 27 maart 2017. <http://www.etymologiebank.nl/zoeken/meer>.
- “Geoportaal | Onroerend Erfgoed”. Geraadpleegd 7 maart 2017. <https://geo.onroenderfgoed.be/#zoom=15&lat=6592317.6018166505&lon=456933.389117382>.
- Geopunt Vlaanderen. “Atlas der Buurtwegen”. Geraadpleegd 2 januari 2017. <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.
- “Geopunt Vlaanderen”. Geraadpleegd 23 februari 2017. <http://www.geopunt.be/>.
- Gullentops, F., en L. Wouters. “Delfstoffen in Vlaanderen”, 1996.
- Heyvaert, Bert, Raf Trommelmans, Gwendy Wyns, en Bert Acke. “Group Monument: Opwijk - Archeologisch onderzoek Borchtsite 2008 - Basisrapport 1/5 - bs1.pdf”, juli 2009. <http://homdad.com/HOM-alg/archeologie/bs1.pdf>.
- HOM. “De Sint-Pauluskerk”, 2003.
- . “Opgravingen op de Borchtsite te Opwijk”, 2003.
- Lindemans, Jan. *Geschiedenis van Opwijk*, 1937.
- Marechal en Laga. “Lithostratigrafie van het Neogeen en Paleogeen (Tertiair) in Vlaanderen”, 1988.
- “Microsoft Word - Ferraris_legend.docx - legende_ferraris_kaart.pdf”. Geraadpleegd 9 februari 2017. http://www.geopunt.be/~media/geopunt/over%20geopunt/documenten/legende_ferraris_kaart.pdf.
- “Plaatsnaamkunde - 08-Plaatsnaamkunde.pdf”. Geraadpleegd 22 juni 2017. <http://homdad.com/HOM-alg/omd-2007/08-Plaatsnaamkunde.pdf>.
- “Plattelandswijzer - De Zandleemstreek”. Geraadpleegd 8 mei 2017. <http://plattelandswijzer.nettools.be/default.aspx?PagelId=678>.
- Popp, P.-C. “Atlas Cadastral Parcellaire de la Belgique”. Geraadpleegd 23 juni 2017. <http://uurl.kbr.be/1004535/>.
- “PR0752-def.pdf”. Geraadpleegd 8 mei 2017. <https://www.milieuinfo.be/dms/d/d/workspace/SpacesStore/cdb446c3-cddc-4d87-a8ca-4846905d2fa0/PR0752-def.pdf>.
- “Toponymisch Woordenboek Maurits Gysseling”. Geraadpleegd 27 maart 2017. <http://bouwstoffen.kantl.be/tw/>.
- Vandeputte, Omer. *Gids voor Vlaanderen*, 2007.
- Wikipedia. “Popp-kaarten”. Geraadpleegd 2 januari 2017. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Popp-kaarten>.
- . “Vandermaelenkaarten”. Online encyclopedie. *Wikipedia*. Geraadpleegd 7 december 2016. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Vandermaelenkaarten>.

6 FIGURENLIJST

Figuur 1: Criteria bij stedenbouwkundige vergunningen.....	4
Figuur 2: Situering van het onderzoeksgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2017)	6
Figuur 3: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017).....	6
Figuur 4: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017).....	8
Figuur 5: Situering van het onderzoeksgebied op Orthofoto (Geopunt, 2017).....	9
Figuur 6: Weergave ontwerp Borchtsite (D+A consult studiebureau).....	9
Figuur 7: Weergave nieuw plan (D+A consult studiebureau, 2017)	10
Figuur 8: Situering van het onderzoeksgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2017).....	10
Figuur 9: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2017).....	12
Figuur 10: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2017).	12
Figuur 11: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in N-Z richting (Geopunt, 2017).	12
Figuur 12: Opwijk aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2017)	13
Figuur 13: Situering van het onderzoeksgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2017)..	14
Figuur 14: Stratigrafie van het Eoceen met de locatie van de Formatie van Lede	14
Figuur 15: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2017).	15
Figuur 16: Uitleg van het type 1 volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2017).	15
Figuur 17: Situering van het onderzoeksgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2017).	16
Figuur 18: Legende Mechelen (Kaartblad 23).....	16
Figuur 19: Situering van het onderzoeksgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2017)...	18
Figuur 20: Situering van het onderzoeksgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2017).	18
Figuur 21: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2017).	19
Figuur 22: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2017).	24
Figuur 23: Ligging van het neerhof van de Borchtsite, begrensd	26
Figuur 24: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2017).	27
Figuur 25: Weergave Sint-Pauluskerk voor en na de vergroting (kaartboek 1725-26 en Delcampe 2017)	28
Figuur 26: Opwijk dorp uit het kaartboek 1725-26.....	29
Figuur 27: Uitzicht van Opwijk op 't einde van de 16 ^{de} eeuw	29
Figuur 28: De dorpskern van Opwijk volgens.....	30
Figuur 29: De Oude Pastorie met de omwalde tuin in vogelperspectief vanuit het Zuiden en oude prent van	31
Figuur 30: Detail uit de villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied in het rood omlijnd (Geopunt, 2017).	32

Figuur 31: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2017).	33
Figuur 32: Situering van het onderzoeksgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2017).	34
Figuur 33: Uittreksel uit de Kadastrale Legger van Opwijk	35
Figuur 34: Situering van het onderzoeksgebied op de Poppkaart (Geopunt, 2017).	36
Figuur 35: Situering van het onderzoeksgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2017).	36
Figuur 36: Situering van het onderzoeksgebied op de NGI kaart uit 1873 (Geopunt, 2017).....	37
Figuur 37: Situering van het onderzoeksgebied op de NGI kaart uit 1939 (Geopunt, 2017).....	37
Figuur 38: Situering van het onderzoeksgebied op de NGI kaart uit 1969 (Geopunt, 2017).....	38
Figuur 39: Situering van het onderzoeksgebied op orthofoto uit 1979-1990 (Geopunt, 2017).	38
Figuur 40: Topografische kaart met situering van het onderzoeksgebied (Geopunt, 2017).	39
Figuur 41: Synthesepan met aanduiding van de geplande werken (Geopunt, 2017).....	44

7 PLANNENLIJST

OPBO/17/06/19/1 - Digitale aanmaak.....	6
OPBO/17/06/19/2 - Digitale aanmaak.....	6
OPBO/17/06/19/3 - Digitale aanmaak.....	8
OPBO/17/06/19/4 - Digitale aanmaak.....	9
OPBO/17/06/19/5 - Digitale aanmaak.....	10
OPBO/17/06/19/6 - Digitale aanmaak.....	11
OPBO/17/06/19/7 - Digitale aanmaak.....	12
OPBO/17/06/19/8 - Digitale aanmaak.....	13
OPBO/17/06/19/9 - Digitale aanmaak.....	14
OPBO/17/06/19/10 - Digitale aanmaak.....	15
OPBO/17/06/19/11 - Digitale aanmaak.....	16
OPBO/17/06/19/12 - Digitale aanmaak.....	17
OPBO/17/06/19/13 - Digitale aanmaak.....	18
OPBO/17/06/19/14 - Digitale aanmaak.....	19
OPBO/17/06/19/15 - Digitale aanmaak.....	24
OPBO/17/06/19/16 - Digitale aanmaak.....	27
OPBO/17/06/19/17 - Digitale aanmaak.....	32
OPBO/17/06/19/18 - Digitale aanmaak.....	33
OPBO/17/06/19/19 - Digitale aanmaak.....	34
OPBO/17/06/19/20 - Digitale aanmaak.....	35
OPBO/17/06/19/21 - Digitale aanmaak.....	36
OPBO/17/06/19/22 - Digitale aanmaak.....	37
OPBO/17/06/19/23 - Digitale aanmaak.....	37
OPBO/17/06/19/24 - Digitale aanmaak.....	38
OPBO/17/06/19/25 - Digitale aanmaak.....	38
OPBO/17/06/19/26 - Digitale aanmaak.....	39
OPBO/17/06/19/27 - Digitale aanmaak.....	44